ప్రాసల పాదుషా
ఆరుద్ర హుషా
రుగా రచించిన

కూనలమ్మ పదాలు

చదివారా?

వెంటనే కొనండి

వెల రూపాయి మాత్రమే

రిజిష్టర్డు పోస్టేజితోసహా రు. **1-68.**

ప్రతులకు :

జ్యోతి బుక్స్ - విజయవాడ-2

స్నేహితులు

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

ఆత్మవంచనకు కూడా ఒక హద్దున్నది. ప్రకాశం ఒకంతట నిస్పృహ చెందేరకం కాకపోయినప్పటికి, తన జీవితం విరిగిన పాల వతుగా అయిపోయిందన్నది గుర్తించటం మొదలు పెట్టాడు. ఇక తను అపజయం అంగీకరించవచ్చు. కలలు కనటం మాని నిద్రలేవవచ్చు. తనకు నలభై నిండి నలభై ఒకటి జరుగుతున్నది. అయిదుగురు పిల్లలు. దాదాపు అందరూ రోగిష్టివాళ్లే. తన సంపాదన నెలకు నూటయాభై — పెద్దపిల్లకు ఈయేడు కాకపోతే పైయేడు, లేకపూతే ఆ పైయేడు, పెళ్ళిచేసి తీరాలి. లేకపోతే ఇల్లాలు నాగమ్మ ఉరి పోసేసుకుంటుంది. ప్రకాశం మెడకు దేవుడువేసిన ఉచ్చులను మధ్యా మధ్యా బిగించేపని నాగమ్మ తనపై వేసుకుని ఆ బాధ్యతను సక్రమంగా నిర్వర్తిస్తున్నది.

"పదహారేళ్ళనుంచీ బడిపంతులు పని అఘోరిస్తున్నాను. బాకీలే తప్ప పావలా కాసు వెనకెయ్యలేదు. వచ్చే ఏడాది - రెండేళ్ళలోలక్ష్మి పెళ్ళిఖర్చులూ, కట్నాలూ, యిచ్చుకునే డబ్బుకూడ బెట్టగలనా ? అసంభవం !" అని ప్రకాశం ఒకనాడు అన్నాడు. ఆమాట అనటంలోద్రోహబుద్ధిగాని, అహంకారం గాని మరే యితరమైన అభ్యంతరకర విషయంగాని వుందని ప్రకాశం గర్భశత్రువు కూడా అనడు. అయినా నాగమ్మ ఆ మాటలు వింటూనే కొయ్యబారిపోయి, "అయితే యింతకూ మీ ఉద్దేశం ఏమనీ ?" అని అడిగింది.

"ఉన్నమాట చెబుతుంటే ఉద్దేశాలడుగుతావేమిటి ?" అన్నాడు ప్రకాశం.

"ఉన్నమాటో లేనిమాటో, ఊరికే చెబుతారేమిటి ?" అన్నది నాగమ్మ, నేనంత వెర్రిదాన్నా అన్నట్టుగా.

"తొమ్మిది గంటలయిందంటావనుకో, నీ ఉద్దేశమేమిటని నేనడిగితే అందులో అర్థం ఏముంటుందీ ?"

"ఎందుకుండదూ ? మాచక్కగా వుంటుంది ! వంట కాకపోతేనో, వేళమించిపోతేనో హైముగురించి అనుకుంటాం. అంతేగాని నిష్కారణంగా—"

"అది ఉద్దేశం కాదు."

"ప్రతిమాటకూ మీరు వేరే అర్థాలు తీస్తారు. నాకు తెలీదా ఏం ? ఇంతకీ లక్ష్మి పెళ్ళికి యెగనాం పెట్టటానికేగా మీరు డబ్బుమాట యెత్తిందీ ?" అని నాగమ్మ దీర్ఘాలు తీసింది.

"ఎగనాం పెట్టదలిస్తే డబ్బు లేదనుకోవటం దేనికీ ? ఉన్నా ఎగనాం పెట్టొచ్చునే ! ఎగనాం పెట్టాలని లేకనేగదా—"

"డబ్బొక సాకు అంతే. అయ్యో పిల్ల పెళ్ళి వచ్చిపడుతుందే అన్నదిగులు మొదటినుంచీ ఉంటే ఈపాటికి కొంత వెనకెయ్యలేకపోయామా ? పెళ్ళిఖర్చుల మాట యిప్పుడా ఆలోచించేది ?"

నాగమ్మ పరాయిదానల్లే, తన ఆర్థిక పరిస్థితిపట్ల అణుమాత్రం సానుభూతి లేకుండా మాట్లాడటం యిది మొదటిసారికాదు. అనేక

శతాబ్దాలుగా మగవాడు ఆడదాన్ని హీన ప్రాణిని చేసి, అడ్డమైన కట్టుబాట్లలోనూ వుంచి, దాదాపు ఏ హక్కులూ లేకుండా చేసినందుకు ఆడది తీసుకోగల ప్రతీకార చర్య ఒకటే ఉంది: మగవాడికి ప్రతిక్షణమూ వాడి బాధ్యతలు జ్ఞాపకం చెయ్యటమూ, వాడిమీద వీలయినంత బరువు వెయ్యటమూనూ. ఈ పని చేసే నేర్పు మధ్యతరగతి స్త్రీలలో బహుకొద్దిమందికే ఉంటుంది. వారికిప్రతినిధి నాగమ్మ. ధనికవర్గానికిచెందిన మగాళ్ల పెళ్లాలు వేసే భారాన్ని సులువుగా మొయ్యగలరు. తమ స్త్రీలకు ఏ హక్కులూ లేవన్న సంగతి జ్ఞాపకం రాకుండా కూడా చెయ్యగలరు. పేద వాళ్ళలో స్త్రీలకు కొంత స్వేచ్ఛ ఉంది. వాళ్ళు తమ బరువు చాలావరకు తామే మోస్తారు: అవసరమైతే అప్పుడప్పుడూ మొగుడి బరువుకూడా మోస్తారు. ప్రకాశం లాంటి మధ్యతరగతి కుచేలుడికే భార్యల రంపపుకోత భరించే దుస్థితి ఏర్పడుతుంది.

ప్రకాశం యిన్నాళ్లూ ఆశాజీవిగానే బతకటానికి యత్నించాడు. ప్రత్యక్షంగా వున్న కష్టాలమీద గొంతెమ్మ కోరికల ముసుగులు కప్పాడు. లక్ష్మి పుట్టినాక ఉద్యోగం దొరికింది. లక్ష్మితో తన అదృష్టం తిరిగిందనుకున్నాడు — పదిమందితో అన్నాడు కూడానూ. ఆరోజుల్లో నూరురూపాయల ఉద్యోగం నిక్షేపంగా కనిపించింది. తానూ, భార్యా, ఒక చంటిపిల్లానూ, హాయిగాకాలం గడిచింది. జీతం పెరుగుతూ వచ్చింది. దానితోబాటు సంసారం పెరిగింది. వరసగా పిల్లలు పుట్టుకువచ్చారు. అది తన తప్పేనని ప్రకాశానికి తరవాతగాని తెలిసిరాలేదు. సంసారం పెరగటంతోబాటు వస్తువు ధరలన్నీ పెరిగాయి. అది ప్రకాశం తప్పు కాదు. ఖర్చులు పాపం లాగా రెండింతలూ, మూడింతలూ పెరగకుండా ఉంటే యింత పెద్ద సంసారాన్ని ప్రకాశం ఏదో విధంగా ఈడుకొచ్చి వుండును. పదిహేను రూపాయల బాడుగ యిచ్చి సుఖంగా గడిపిన ప్రకాశం ఈనాడు అరవై రూపాయల ఇంట్లో యిరకలేక సతమతమవుతున్నాడు.

అసహాయ స్థితిలో మనిషి తత్వంలోపడతాడు. ప్రకాశం తత్వంలో పడ్డాడు. దారిద్ర్యానికి చాలా ముఖ్ళున్నాయి. అందులో ఏముల్లు యెక్కువ బాధిస్తుంది ? "పిల్లలు తిండిలేకేడుస్తున్నారు. ఇంట్లో పాత్రలన్నీ పగిలిపోయాయి. ఆ బాధకన్నా, నాభార్య తనచింకిపాత కుట్టుకోవటానికి సిగ్గుపడుతూ పొరుగావిణ్ణి సూది అడిగితే ఆవిడ ఈసడింపుగా లేదు పొమ్మనటం నన్ను హెచ్చుగా బాధిస్తున్నది." అని పూర్వకవికుచేలుడొకడు శ్లోకం చెప్పాడు. అదేవిధంగా ప్రకాశం దారిద్ర్యబాధను అనేక వైపుల నుంచి సహిస్తూ ఏవైపునుంచి తనకుహెచ్చు బాధ కలుగుతున్నదీ తేల్చుకోలేకపోయాడు.

"ఇప్పటికే ముగ్గురు పిల్లలు. మీ ఆవిడ మళ్ళీ కడుపుతో వుంది. ఈభాగం మీకు చాలదు. వేరే ఇల్లు చూసుకోండి." అని ఒకప్పుడు ప్రకాశం ఇంటి యజమాని అన్నాడు.

"ఏదో విధంగా సర్దుకుపోతాం. ఏం చేస్తాం మరి ?" అన్నాడు ప్రకాశం, ఇంటాయనికి తనమీద జాలి అనుకుని.

"మీరు సర్దుకుపోతే మేం సర్దుకుపోలేం. ఇల్లు త్వరలో ఖాళీ చెయ్యండి." అన్నాడు ఇంటాయన కుండ పగలేసి.

ఇది ప్రకాశాన్ని బాధించింది.

పొరుగింటివాళ్ళు ఆడపిల్లలకు సంగీతం మేష్టార్ని పెట్టి సంగీతం చెప్పిస్తుంటే తాను ఆ పని చేయలేనందుకు బాధపడినదాకా నాగమ్మతల్లి వదల్లేదు.

పిల్లలకు తియ్యకుండా వుండే రోగాలకు రోజూ డాక్టరును పిలవలేని స్థితిలో ఉండటమూ బాధించింది ప్రకాశాన్ని. డాక్టరుకు ఫీజిచ్చి పిలిపించటంకన్న హెచ్చుఖర్చు వాళ్ళు రాసిచ్చే మందులు. మందులతో తీరదు. వాటి వెనక టానిక్కులువస్తాయి. దారిద్ర్యాన్ని ఒకవ్యాధిగా గుర్తించి దానికెవరైనా చికిత్స చేస్తే ఎంతబాగుండును!

మగపిల్లలు డబ్బూ, ఆడపిల్లలుఖర్చూ- ఈ సంగతి ప్రకాశం నిజంగా అర్థంచేసుకోవటానికి చాలాకాలం పట్టింది. మొదటి సంతానం ఆడపిల్ల పుడితే అందరూ ఎందుకు దిగులు పడతారో అతనికి అర్థమయ్యేదికాదు: మగపిల్లవాడి తండ్రి అనిపించుకోవటంకంటె ఆడపిల్లతండ్రి అనిపించుకోవటంలో ఏదో విశేషం ఉందనుకునేవాడు. కాని స్వానుభవంమీద లోకమనుకునేదే నిజమనీ, తనది భ్రమ అనీ అతనికి తెలిసివచ్చింది. లక్ష్మి మగపిల్లవాడైతే యింకోరెండేళ్ళలో ఓపాతిక రూపాయలు ఏదో విధంగా తేగలిగేవాడు. ఇంకో రెండేళ్ళకు లక్ష్మి తనకు చెయ్యగలిగిందేమిటంటే తనచేత మూడు నాలుగు వేలు - ఎక్కణ్ణుంచైనా రానీ! — ఖర్చు చేయించటం!

లక్ష్మి తరవాతనైనా మగపిల్లవాడైతే బాగుండేది. కాని రెండోదీ ఆడపిల్లేఅయింది. లక్ష్మి పెళ్ళినుంచి కోలుకునేలోపుగా దాని పెళ్ళివచ్చి పడుతుంది. ఇవే నిజమైన వ్యాధులు!

మూడోవాడు ముక్తేశ్వర్రావు. వాడింకా ఆరోస్టాండర్డు అఘోరిస్తున్నాడు. అర్భకుడూ, మందమతీనూ, జ్ఞాపకశక్తిలేదు. ఎంతకష్టపడినా హానిహానిగా ప్యాసుమార్కులొస్తాయి. బహుశా స్కూలుఫైనలు దగ్గిర మొండి పడతాడు. "వాడికి ట్యూషనుపెడితే మంచి మార్కులే వస్తాయి. వాడు తెలివి తక్కువవాడేమీకాడు." అని నాగమ్మ ప్రవచించింది.

"వాడి చదువుకు సహాయం చెయ్యటానికి నే నుంటినిగా?" అన్నాడు ప్రకాశం.

"మీరా? మీవల్ల ఏమవుతుంది?" అని నాగమ్మ తేల్చేసింది.

"ఎందుచేతా?" అన్నాడు ప్రకాశం.

"మీవల్ల అయేట్టుంటే యితర పిల్లలెవరూ చెప్పించుకోరేం?" అన్నది నాగమ్మ.

"ముత్తిగాడు" తండ్రిని సహాయంచెయ్యనివ్వడు! అసలు సంగతి అదీ. "ఏమిట్రా నువు చదివేది?" అంటూ ప్రకాశందగ్గరికి వస్తే చాలు, వాడు పుస్తకాన్ని రొమ్ముల కదుముకుని, "ఏదోలే!" అంటాడు. లేకపోతే చదువు కట్టిపెట్టేస్తాడు.

ప్రకాశం ఆశావాదిగా భవిష్యత్తు బాగుంటుంది. ఏదో జరుగుతుంది. ఏమిటో అవుతుందని తనలో ఆశపడుతూ వచ్చాడు. ఆ ఆశకూడా అతని ఆర్థికపరిస్థితి లాగా కృశిస్తూ వస్తున్నది. అతనికి తన దారిద్ర్యం కన్న సినిమాలలో చూపే దారిద్ర్యం భయంకరంగా కనిపించేది. సినిమాలలో దారిద్ర్యం అనుభవించేవారి మధ్య ఆత్మీయత ఉంటుంది: ఒకరి దుస్థితిని చూసి ఒకరు రెట్టింపు బాధపడతారు. అదీగాక ప్రపంచమంతా వారిపై కత్తికట్టినట్టు కనిపిస్తుంది. అందుచేత ప్రేక్షకుడి ప్రాణాలు అల్లాడిపోతాయి.

తన దారిద్ర్యానికి యీ లక్షణాలేవీలేవు. "అయ్యో. నాపెళ్ళాన్నీ. పిల్లల్నీ యీ దారిద్ర్య బాధనుంచి తప్పించలేకపోతినే!" అని ప్రకాశం ఎన్నడూ తన గుండెను చెరువుచేసుకోలేదు, తమకు సరిగా తిండికే చాలదన్న విషయం గుర్తించక నాగమ్మ ఎవరో కట్టుకున్న ఉప్పాడ జరీచీరెల్నీ, ఎవరో కొనుక్కున్న కొత్తరకం బంగారు గాజుల్నీ గురించి లొట్టలువేస్తూ చెబుతుంటే ప్రకాశానికిమండుకొచ్చేది. బరువుమోస్తున్న తనపట్ల నాగమ్మకుగాని, పిల్లలకుగాని, గాని ఏమీ సానుభూతిలేదు. వాళ్ళు చూసినదల్లా తన అప్రయోజకత్వమే!

ఇదొక విషయం. రెండోవిషయమేమిటంటే లోకం తనని క్రూరంగా చూసినట్టు కనిపించలేదు. ఒకప్పుడు కాకపోతే ఒకప్పుడన్నా ఎరిగినవాళ్ళు ప్రకాశానికి సహాయపడుతూనే వున్నారు. అతనైనా మరీ గండకత్తెర వచ్చి పడితే తప్ప యెవరిదగ్గిరా చెయ్యి చాచడు.

మూడో విషయమేమంటే తాను నిరుద్యోగికాడు. ఉద్యోగం ఉన్నది. నూటయాభైరూపాయలు నెల కాగానే చేతికందుతాయి. ఉద్యోగం చేసుకుంటూ నెలకు అరవైరూపాయలు ఇంటిఅద్దెకింద కట్టేవాడు బిచ్చగాడెలా అవుతాడు? తొంభైరూపాయల మీద ఏడు జీవాలుబతకటం ఎలా? ఈ రెండు ప్రశ్నలకూ సమాధానం లేదు.

సినిమా దారిద్ర్యానికీ తన దారిద్ర్యానికీ ఏవిధమైన పోలికా లేకపోయినా దానిలాగే యిదికూడా యెప్పుడో ఒకప్పుడు అకస్మాత్తుగా సుఖాంతమవుతుందని ప్రకాశం ఆశిస్తూ వచ్చాడు.

ఈలోపల అప్పులు పెరిగి పోతున్నాయి. దుకాణంవాడు అరువివ్వననేశాడు—రెండు నెల్ల వెచ్చాల బాకీ దిగబడిపోయింది. బట్టల కొట్టువాడు సగమన్నా ఇయ్యమని ప్రాధేయ పడుతున్నాడు. సాటి ఉపాధ్యాయుడు పార్వతీశం దగ్గిరచేసిన చేబదులు తీరనేలేదు. జీతం పుచ్చుకునేరోజు పార్వతీశం మొహం చూడటం కష్టంగా వుంది.

"మనకన్న దారిద్ర్యం అనుభవిస్తున్న వాళ్ళు - ఇంకా పెద్ద సంసారాలు కలవాళ్లూ, అసలు ఏ సంపాదన లేనివాళ్లూ -

---

● నలుగురు స్నేహితులు కూర్చుని పేకాట ఆడుతుండగా, ఒకడు "ఇహ నే నింటికి పోవాలి" అంటూ లేచాడు.

"కూచోవోయ్, వెడుదువుగానిలే" అన్నాడు ఒక స్నేహితుడు.

"అదికాదు. మొన్నరాత్రి నిన్నపొద్దున ఇంటికెళ్ళాను. నిన్నరాత్రి ఇవ్వాళ పొద్దున వెళ్ళాను. ఇహ ఇవ్వాళరాత్రి కూడా రేపొద్దున వెడితే మా ఆవిడ పుట్టింటికి పోతానని వార్నింగిచ్చింది."

ఎందరులేరు ?" అన్న ఆలోచననుంచి ఏ విధమైన తృప్తీ కలగటం మానేసింది ప్రకాశానికి. ఒకడి పంటిసలుపు మరొకడికి తెలీదు. ఎవడి దారిద్ర్యం వాడిదే. ఎవడి చావు వాడు చావాలిసిందే.

కమ్యూనిస్టు సత్యనారాయణ యీమాట కూడా అనుకోనివ్వడు. పంటిసలుపూ, చావూ వ్యక్తిగతమైనవేటగాని, దారిద్ర్యం సాంఘికమైనదట.

"అయితే నా దారిద్ర్యం అందరూ అనుభవించరేం ?" అన్నాడు ప్రకాశం.

సత్యనారాయణ ఏదో చెప్పకుపోయాడు- చిట్టచివరకు తను పంటిసలుపూ, చావూకూడా సాంఘికమైన వేనని తేల్చాడు సంఘం సరిగా ఉంటే యెవరూచావరా అని ప్రకాశం అడిగాడు. అకాల మరణాలుండవన్నాడు సత్యనారాయణ.

భగవాన్లు గ్రహచారమంటాడు. అతను ప్రకాశం చక్రం వేసి చూసి, "ఇంకో రెండేళ్ళు మీ పరిస్థితి యిట్లాగే వుంటుంది. ఆతరవాత చాలా సుఖంగా నడుస్తుంది." అన్నాడు; ఆ మాట నమ్మబుద్ధయింది ప్రకాశానికి. ఆతనిలో ఉండే ఆశావాదానికి జోస్యం నచ్చినట్టుగా విప్లవవాదం నచ్చ లేదు. సంఘం యావత్తూ మారితే తప్ప స్థితి మారదంటే యెట్లా మరీనూ: సంఘం మారకుండా ఎంతమంది పరిస్థితి మారటం లేదు ?

భగవాన్లు చెప్పిన గడువింకా నాలుగైదు నెలలుందనగా ప్రకాశానికి నిరాశపట్టుకుంది. దానికి కారణం ప్రకాశానికి జాతకాలలో నమ్మకం పోవటం కాదు — వారఫలాలు

ఏవారమూ తనకు నిజం కాకపోయినా వాటిని అతను చూడటం మానలేదు: నలుగురు నాలుగు రకాల ఫలితాలు చెబితే వాటిలో తనకు అనుకూలంగా వుండే ఫలితాలమీదనే ఆశలన్నీ పెట్టుకుంటూ వచ్చాడుకూడా. అయితే యిప్పుడు ప్రకాశాన్ని నిరాశ ఆవరించటానికి కారణం - నిరాశాభయం! ఇంకో నాలుగైదు నెలల్లో తన పరిస్థితి బాగుపడకపోతే తాను ఆశించటానికి ఏ ఆధారమూ ఉండదు. ఈభయం ప్రకాశాన్ని పీడించ నారంభించింది.

2

వెంకటనారాయణకు శలవు మంజూరయింది. నెలరోజులు నిశ్చింతగా తిరగవచ్చు. కాని యెక్కడ తిరగాలన్నవిషయం భార్యాభర్తలమధ్య వివాదం రేపెట్టింది.

"మా బంధువుల ఊళ్ళకు కాకుండా యింకెక్కడికైనా సరే." అన్నది సత్యవతమ్మ.

"మరీ దూరం కాకుండా వుంటే యెక్కడికైనా ఫరవాలేదు." అన్నాడు వెం.

"కాశో రామేశ్వరమో వెళ్ళితే నాలుక్కాలాలుపాటు చెప్పుకునేందుకుంటుంది" అన్నది స.

"అవా దగ్గిరచోట్లు ?" అన్నాడు వెం.

"దగ్గిరని నేనెప్పుడన్నానూ ?" అన్నది స.

"దూరం వెళితే డబ్బు చాలదు. రెండు మూడొందలకన్నా ఖర్చుపెట్టటం వొట్టి అవివేకం."

"అయితే మీ వేపు బంధువుల ఊరేదన్నా చూడండి. వెళ్ళి నెల్లాళ్ళు తిష్ఠవేద్దాం. తేలికలోపోతుంది."

"ఏబంధువులు మన్ని కూచోబెట్టిమేపుతారు ? హోటళ్ళలో ఉండేట్టయితే యెంత డబ్బూ చాలదు. అంచేతా—"

సత్యవతమ్మ అధ్యక్షుడి అంత్యోపన్యాసం చెప్పేసింది :

"చూడదగిన చోట్లేమో దూరం. రైలు చార్జీలు జాస్తి. అయినవాళ్ళిళ్ళకు పోతే ఒకటి రెండురోజులు మించి ఉండటానికి లేదు. వాళ్ళుంచుకోరు. హోటళ్ళలో ఉండటం అన్నివిధాలా దండగ. చూడటానికేమీలేని ఊరెళ్ళి హోటలు తిండి తింటూ డబ్బు తగలేసుకోవటం కన్నా యింట్లో కూచోవటం మేలు. మీరెందుకు శలవు తీసుకున్నారో తెలీటం లేదు. మనం బయటి ప్రపంచంలోకి అడుగు పెట్టటానికి నోచుకోలేదు. అసలు విషయం అదీ !"

"పోనీ నువ్వు చెప్పు." అన్నాడు వెం.

"అయ్యోబాబూ! మిమ్మల్నేమీ అనలేదండీ. ఉన్న విషయమే చెబుతున్నా. హాయిగా ఏ కాశో, ఏ రామేశ్వరమో—"

"కాశీకి పోవటానికి మూడురోజులూ, రావటానికి మూడురోజులూ, అక్కడ మూడురోజులూ - మిగిలిన మూడువారాలు ఏం చేసేట్టు ? ఈ తొమ్మిది రోజులకుగానూ యెంతవుతుంది. నాలుగున్నర టిక్కెట్లు- జనతాయే అనుకో.—"

సత్యవతమ్మ కాస్త ఆలోచించి "ఇది పెళ్ళిళ్ళ కాలమే. నాలుగుచోట్ల నాలుగు పెళ్ళిళ్ళయినా బాగుణ్ణు !" అన్నది.

"నాలుగు పెళ్ళిళ్ళేం నాలుగువేల పెళ్ళిళ్ళవుతాయి. మనని పిలిచేవాళ్ళుండొద్దూ ? అయినాపెళ్ళిళ్ళుకూడా సినిమాలల్లే అయాయి. సినిమా అంతగా బాగుండదని అనుమానం వేస్తే పత్రికలవాళ్ళకి ఒకవారం నడిచాక చూపిస్తారట. అట్లాగే పెళ్ళిళ్ళ ఖర్చు భరించలేనివాళ్ళు. లాంఛనంగా ఆహ్వానించే వాళ్ళకి పెళ్ళయిన మర్నాడందేట్టు శుభలేఖలు పోస్టు చేస్తారుట !" అంటూ వెం మాటల తడిక అల్లసాగాడు. అది అతని హాబీ.

"ఇప్పుడు మనంవున్న స్థితిలో శుభలేఖంటూ అందాలేగాని పెళ్ళయిన మూడో నాడన్నా వెళతాం గాని ఊరుకుంటామా ?" అన్నది స.

• ఒకడు పోలీసు స్టేషనుకివెళ్ళి "నిన్నరాత్రి మాయింట్లోపడ్డ దొంగని ఒకసారి చూడనిస్తారా ?" అని ఇన్‌స్పెక్టర్ని అడిగాడు,

"ఎందుకు" అని ఇన్‌స్పెక్టరు ప్రశ్నించాడు.

"ఏంలేదు, మా ఆవిడకి మెలకువ రాకుండా ఇంట్లో కెలా ప్రవేశించాడో అడుగుదామని."

"ఏం లాభం? సినిమా ప్రెస్‌షో అయి నాక తిరిగి వెళ్ళిపోయేకార్ల బారును చూడటానికి వెళ్ళినట్టుగా ఉంటుంది....ప్రెస్‌షో అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఇప్పుడు పట్నంలో పెళ్ళి ఇన్విటేషన్లు నాటకాల కాంప్లిమెంటరీ టిక్కెట్లల్లే ఉంటున్నాయి తెలుసా?"

"చాల్లే ఊరుకోండి. మీదంతా—"

"—ఇన్విటేషన్ వెంట రిసెప్షన్‌కు ఒక బుల్లికార్డూ, డిన్నరుకు యింకో బుల్లికార్డూ ఉంటుంది. డిన్నరు కార్డుమీద ఎడ్మిట్‌వన్ అనికూడా ఉంటుంది. కొందరికి ఉత్త ఇన్విటేషన్లే వెళతాయి. కొందరికి రిసెప్షన్ కార్డు కూడా ఉంటుంది. మరీ అదృష్టవంతులకు డిన్నరు కార్డుకూడా వుంటుంది. ఎడ్మిట్ వన్. ఆకార్డు చూపించందే భోజనాల చోటుకు రానివ్వరనుకుంటా!"

సత్యవతమ్మ నవ్వుతూనే, "ఇహ చాలించండి!" అని భర్తను ప్రోత్సహించింది.

"ఈ సిమిలారిటీ - అంటే పెళ్ళిళ్ళకీ సినిమాలకీ పోలిక - యెంతదాగా స్థిరపడిపోయిందంటే కొన్ని నాటకాల కాంప్లిమెంటరీ టిక్కెట్లు పెళ్ళి శుభలేఖల్లాగా ఉంటాయి! శ్రీమతి అండ్ శ్రీ వై. వెంకటనారాయణ ఇన్‌వైట్ యూ టు ఏ పబ్లిక్‌షో ఆఫ్ దేర్ మెయిడెన్ ప్రొడక్షన్—"
సత్యవతమ్మ ఆగమని భర్తకి సంజ్ఞచేసి, "వాసూ, వాసూ! పోస్టు వచ్చినట్టుంది తీసుకోరా!" అని పెద్దకొడుక్కి కేక పెట్టింది.

"ఏమిటంటున్నానూ?" అన్నాడు వెం.

"ఎక్కడికి పోవాలో తేల్చకుండా ఉండటానికి ఏమైనా అంటున్నారు."

"ఆన్‌ది కాంట్రరీ! మనం ఈశలవులు నెల్రోజులూ ఏవిధంగా దుర్వినియోగ పరచాలా అన్న సంగతి గురించి తప్ప నేను మరోవిషయమే ఆలోచించటంలేదు. వెధవ పోస్ట్‌మన్ వచ్చి నా త్రెడ్‌బ్రేక్ చేసేశాడు!"

వాసు పోస్టు చంకను పెట్టుకుని ఒక శుభలేఖలాటిది చదువుతూ వచ్చాడు.

"ఏమిట్రా అదీ!" అన్నది సత్యవతమ్మ ఆత్రంగా.

"శుభలేఖ." అన్నాడు వా.

"అది తెలుస్తూనేవుంది. పెళ్ళా, వొడుగా, గృహప్రవేశమా? ఎవరికి, యెప్పుడూ, ఏవూర్నుంచీ?" అన్నది స.

"మీక్కాదులేమ్మా! నాకు-పర్సనల్-నా క్లాస్‌మేట్‌లే." అంటూ యింకా ఆ శుభలేఖనే చదువుతున్నాడు వా.

"ఏమిటదీ?" అంటూ సత్యవతమ్మ కొడుకు చేతిలోవున్న శుభలేఖ వాడిని లాక్కుని పైనా కిందా చూసింది. తెలిసిన పేరేమన్నా కనిపిస్తుందేమోనని.

"ఈ రిటైర్డు హెడ్మాస్టరెవరండీ? పి. యల్. నరసింహంట!"

"నాకు తెలీదు. ఆయన పెళ్ళా ఏమిటి?" అన్నాడు వెం.

"చాల్లెండి. వేళాకోళమంటే యింకా అదేపనా?"

"మా స్నేహితుడి తండ్రిలేమ్మా!" అంటూ వాసు తల్లి చేతిలోంచి శుభలేఖ లాక్కోబోయాడు. కాని అక్షణంలోనే వెంకటనారాయణ ఆపని చేసేశాడు, ఆయన శుభలేఖ పరిశీలించి. "ఓరి సీదుంపతెగా!" అన్నాడు.

"ఎవరిని దీవిస్తున్నారు? పెళ్ళికొడుకునా? తండ్రినా?" అన్నది స.

"పెళ్ళికూతురు తండ్రిని! వాడెవడో తెలుసా? నా చిన్ననాటి స్నేహితుడు, పురుషోత్తంగాడు. పట్నంలో చేరి అక్కడ చేతులుమార్చి డబ్బు లక్షలు వొడుసుకున్నాడు. వాడి చేతులకి డబ్బు బంక ఉందని ఏడిపిస్తాం! పెళ్ళి వాడింటోనే ఎగ్మూరులో....చూశావా, దొంగవెధవ! వాడి శుభలేఖరానేలేదు. పెళ్ళికొడుకు తరఫు శుభలేఖ వచ్చింది!"

"ఇది బాగానేవుంది. దూరం వెళ్ళినట్టుంటుంది. పెళ్ళి కలిసొస్తుంది. మనం మగపెళ్ళివారి తరపున వెళదాం!" అన్నది స.

"నాకొచ్చిందిశుభలేఖ. మిమ్మల్నందర్నీ యెవరు పిలిచారు. మీరురావటానికి వీల్లేదు" అన్నాడు వాసు.వాడికి ఇరవైఏళ్ళు. బీయస్సీ పరీక్షకు కూచున్నాడు. అన్నిట్లోనూ 60 కి పైన వస్తే ఫస్టు క్లాసులో ప్యాసవుతాడు, 35 కు తక్కువొస్తేతప్పుతాడు. అదీ పరిస్థితి.

కాని వాసు తన వయసునుబట్టి యిప్పుడిప్పుడు తన వ్యక్తిత్వాన్ని గట్టిగా నిలబెట్టుకుంటున్నాడు. ఎంతచెడ్డా-చెడటం ప్రసక్తి లేదనే అనుకోండి! — తల్లిగనక సత్యవతమ్మ తనకొడుకు వ్యక్తిత్వం ప్రదర్శించినప్పుడల్లా, "ఔరా పిడుగా!" అని లోపల అనుకుని, పైకి వాణ్ణి ఉడికించే మాటలని, వాడు ఉడుక్కుంటే చూసి ఆనందిస్తుంది.

"అదేమిట్రా? నీకు ఆహ్వానం వస్తే అది మాకుకాదూ? అందులో విత్ ఫామిలీ అండ్ ఫ్రెండ్స్ అని లేదూ?" అని అడిగిందావిడ.

"ఇంకానయం! విత్ మదర్, ఫాదర్, బ్రదర్స్ అండ్ సిస్టర్స్ అని లేదా అని అడగలేదు! చూడు కావల్స్తే. ఇది నా ఒక్కడికే!" అన్నాడు వాసు.

"ఇప్పుడు ఫామిలీ అండ్ ఫ్రెండ్స్ అని రాయటం మానేశారు. అట్లా రాశారో పెళ్ళివాళ్ళు దివాలా యెత్తి ఐపి పెట్టాలిసిందే!" అన్నాడు వెం.

"అదేమిటండీ చోద్యం! ఇన్విటేషన్ అందుకున్నవాళ్ళు మాత్రమే వెళతారూ?"

"సకుటుంబంగా మనం రావాలనుకుంటే వెంకట్నారాయణ అండ్ కో అనో, అండ్ ఫామిలీ అనో రాస్తారు. ఫ్రెండ్స్ ప్రసక్తి లేదు." అంటూ కల్పన చేశాడు వెం.

"లేకపోతే మానె. మనం వాసుతోబాటు ఈపెళ్ళికి తప్పక వెళదాం. పట్నంచూసినట్టూ అవుతుంది." అన్నది స.

"నావెంట మీరొద్దు. కావలిస్తే మీరు వేరేరండి. అంతే చూడమ్మా. మీరంతా ఇట్లా నావెంటపడి వచ్చారంటే నన్నెవరూ పిలవరు, తరవాత మీయిష్టం. చెబుతున్నా." అన్నాడు వా.

వెంకటనారాయణ ఆలోచించటం మాని తన సుపుత్రుడు యీడేరే స్థయిలుగమనించసాగాడు.

● పెళ్ళయింతరవాత మొదటి ఏడాదిలో భర్తమాటలు భార్యవింటుంది. రెండో ఏడాదిలో భార్యమాటలు భర్తవింటాడు. మూడో ఏడాదిలో యిద్దరి మాటలూ పొరిగింటివాళ్లు వింటారు.

"అంత పెద్ద నరం కూడదురోయ్. ఇప్పుడే మానుంచి వేర్లుపడిపోతున్నావే. రేపు పెళ్ళయితే నువ్వు మాతో మాట్లాడతావా! అదివరకల్లా మాకు పిలుపు లొచ్చిన చోటికల్లా నిన్ను తీసుకుపోలేదూ? నెల్రోజుల సెలవు యెట్లా ఖర్చుచెయ్యాలా అని మథన పడుతుంటిమిగదా. ఒక్కసారి నీవెంట తీసుకుపోరా అంటే ససేమిరా అంటావా?" అంటూ సత్యవతమ్మ కొడుకుతో ఆడుకుంది.

వాసు సీరియస్‌గా మొహంపెట్టి, "నేనొకవేళ తీసుకుపోలేమాత్రం నాన్నకెంత నామర్దా! పెళ్ళికూతురు తండ్రి స్నేహితుడై వుండికూడా పిలవలేదు గామాలని అందరూ అనుకోరా?" అంటూ చంకలో వున్న పోస్టు తండ్రి చేతికిచ్చాడు.

వెంకటనారాయణ ఉత్తరాలన్నీ పైపైన చూస్తూ, "అఘోరించినట్టే వుంది. ఇదిగో పురుషోత్తంగాడి ఉత్తరం!" అంటూ మిగిలినవి పక్కన పెట్టి ఆ కవరు చించి ఉత్తరం తీసి పైకి చదివాడు.

"మై డియర్ వెంకట్, మా అమ్మాయి పెళ్ళి యింకా పదిరోజులుంది. ఇన్విటేషన్లు ఒకడజను పంపిస్తాను. మనపాతస్నేహితులకందరికీ ఇయ్యి. ఎవరెవరు యెక్కడుంటున్నదీ బొత్తిగా తెలియటంలేదు. ఏడాదికో సారన్నా ఎవరూ ఉత్తరం ముక్క రాసిన పాపానపోరు. (ఒకవేళ వాళ్లు రాసినా నేను జవాబురాయను. టైములేదు.) అందుచేతనేం చేస్తావంటే, ఇది మీయింట్లో పెళ్ళే అనుకుని సాధ్యమైనంతమంది పాతస్నేహితుల్ని మళ్ళేసుకురా. తా. కా. మన అవకాయగాడు (ఉరఫ్ ప్రకాశం) ఎక్కడున్నాడు? ఏం చేస్తున్నాడు? వాణ్ణీ, వాడిమంత్రి సామంతాది బలగాన్నీ కొట్టుకురా. ఇప్పుడు కలుసుకోకపోతే పాతస్నేహితుల్ని మరి పదేళ్ళదాకా కలుసుకోవటం పడదు - ఉత్తమ పురుషః పురుషోత్తమః."

"అయిందిగద అద్బాయిగారి పెళ్ళి! మేమూ పోతున్నాం ఇంతోటిపెళ్ళికి! మే మెక్కినరైల్లో యెక్కకు. తెలిసిందా?" అన్నది సత్యవతమ్మ కొడుకుతో మళ్ళీ ఆట ప్రారంభిస్తూ.

"నాయిష్టం! నాయిష్టమొచ్చిన రైల్లో యెక్కుతాను. రైలు మీదా?" అన్నాడు వాసు. అందర్నీ తన పూచీమీద తీసుకు వెళ్ళే ప్రమాదం తప్పినందుకు సంతోషిస్తూ.

వెంకటనారాయణ అప్పుడే కూచుని ప్రకాశానికి ఉత్తరం రాశాడు.

తరవాత భార్యాభర్త లిద్దరూ కూచుని, పెళ్ళి దృష్ట్యా, ప్రయాణం దృష్ట్యా కొనవలసిన వస్తువుల జాబితా వేశారు. ఇద్దరూ వేశారనటం అతిశయోక్తి అవుతుంది: సత్యవతమ్మ వేసింది. అందులోంచి ఏ అయిటమన్నా తగ్గించటానికి వీలుండేమో చూడటానికి వెంకటనారాయణ వృథా శ్రమపడ్డాడు.

ఆనందమంతా ఖర్చు చెయ్యటంలోనే వుంది. డబ్బు నీళ్ళలాగా ఖర్చవుతుంది గనకనే పెళ్ళిళ్ళు సరదాగా ఉంటాయి. పెళ్ళిళ్ళు చేసేవారిమాట అటుంచి, పెళ్ళిళ్ళకు వెళ్ళే వాళ్ళుకూడా తమ తాహతుసుబట్టి ఒక చిన్న పెళ్ళిచేసినంత పనీ చెయ్యాలి. సత్యవతమ్మ తనకు రెండు కొత్త చీరెలన్నా లేకుండా ఈపెళ్ళికి వెళ్ళటం అసాధ్యమని ఖచ్చితంగా చెప్పేసింది. తన మాటవిని ఖరకూడా మరో సూటూ, ఒక జతపంచెలూ, ఒకటి రెండు షర్టులూ చేర్చటం మంచిదని సలహా యిచ్చింది. తీరా చూస్తే ముగ్గురు పిల్లలకూ పెళ్ళికి పనికొచ్చే బట్టలు లేనట్టు తేలిపోయింది. పోతే, పెళ్ళికూతురికి ఘనమైన చీరె ఒకటి కొనాలిగదా: ఇతర ప్రెజెంట్లూ....లిస్టు పెరిగిపోయింది.

మూడోనాడు యిటునుంచి ఇన్విటేషన్లూ, అటునుంచి ప్రకాశం జవాబూ వచ్చాయి. పెళ్ళికి రావటమంటేనూ, మళ్ళీ పురుషోత్తాన్ని చూడటమంటేనూ తనకు ఉత్సాహంగానే ఉందిగాని చేతిలో దమ్మిడీకూడా లేదని ప్రకాశం రాశాడు.

వెంకటనారాయణ ముందూ వెనకా ఆలోచించకుండా, "నువ్వూ, మీవాళ్లూ యేదో తారీకల్లా యిక్కడికి వచ్చెయ్యండి. పదకొండుకు అందరికీ కలిసి టిక్కెట్లు బుక్ చేస్తాను. మీ టిక్కెట్లెన్నో రాయి." అని ఉత్తరం రాసి పడేశాడు.

3

లక్ష్మికి కొండెక్కినంత సంతోషంగా వుంది. ఆ పిల్ల దూరప్రయాణాలెన్నడూ చెయ్యలేదు. చిన్నప్రయాణాలైనా జన్మకు శివరాత్రి అన్నట్టుగా ఏ రెండు మూడేళ్ళకో గాని పడవు. ఇది దూరప్రయాణం. పైగా పట్నానికి. అందులోనూ పెళ్ళికి-మామూలు పెళ్ళికాదు. లక్షాధికారుల ఇంటపెళ్ళి.

మధ్యలో మజిలీ లక్ష్మి ఆనందాన్ని పెంచిందేగాని తగ్గించలేదు. ఈ పానకంలో పుడకల్లా ఏమిటంటే లక్ష్మితరవాత వాళ్ళు నలుగురూ బయలుదేరలేదు. వాళ్ళు ఏడిచారు. లక్ష్మి వాళ్ళమీద సానుభూతితో చాలా బాధపడింది. వాళ్ళ ఏడుపుకు లక్ష్మి కడుపు తరుక్కుపోయింది. వాళ్ళను బంధువులింటో ఉంచుతూ తన తల్లీతండ్రీ ఆడిన అబద్ధాలూ అవీ యివీ తెస్తామని చేసిన తప్పుడు వాగ్దానాలూ చూసి లక్ష్మి చాలా అవమానం చెందింది. వాళ్ళను చూసి అవమానం చెందటం లక్ష్మికి కొత్తకాదు. డబ్బులేకపోవటం మనుషులచేత అల్పవిషయాలలో కూడా అక్రమంగా ప్రవర్తింపజేస్తుందని ఆ పిల్లకు తెలీదు. డబ్బులేకపోవటం చేత మంచి నగలూ, చీరెలూ కొనటానికుండదనీ ఆడపిల్లలకు మంచి మొగుళ్ళను తీసుకురావటం కష్టమనీ, అంతకంటె దుస్సహమైన కష్టాలేవీ ఉండవని ఆమె నమ్మకం.

● సెన్సార్ అధికారి చిత్రనిర్మాతతో :

"ఇదిగో చూడండి, ఒకచోట భార్యభర్త కలిసి ఒకమంచంమీద పడుకున్నట్టు చూపించారే! ఆసీను తీసెయ్యండి."

నిర్మాత ; "అదేమిటిసార్! భార్యాభర్తలు రాత్రిళ్ళు యింకెక్కడ పడుకుంటారని మీ వుద్దేశం?"

ఎవరెవరు బయల్దేరాలన్న విషయం ప్రకాశానికీ, నాగమ్మకూ పెద్ద యుద్ధమయింది. వెళితే అందరూ వెళ్ళాలన్నది నాగమ్మ. అందరూ బయలుదేరేకన్న యెవరూ బయలుదేరకుండా ఉండటం తనకు పరువుగా ఉంటుందన్నాడు ప్రకాశం. అయితే అందరమూ మానేద్దామని నాగమ్మ బెట్టుచేసింది. మేము రావటంలేదని ప్రకాశం ఉత్తరం రాస్తుండగా నాగమ్మ రాజీబేరానికి వచ్చి ఆ ఉత్తరం చింపేయించింది.

ఉత్తరం చించిన మరుక్షణం అసలు యుద్ధం ఆరంభమయింది.

"అసలు మీకేమి బభ్యంతరం ; డబ్బెవరో పెట్టుకున్నప్పుడు ?" అని నాగమ్మ ఇరవైతొమ్మిదిసార్లడిగింది కొద్దికొద్దిమార్పు చేర్పులతో.

"ఇతరుల డబ్బు గనకనే కొంచెం ఒళ్ళు దగ్గరపెట్టుకుని ఉండాలి. రేపు ఇంతకన్న పెద్ద అవసరం వస్తే ఆదుకునేవాళ్ళను పొదుగుకోసి పాలు తాగకూడదు. బంగారు గుడ్డుపెట్టే బాతుకథ వినలా ?" అంటూ రకరకాలుగా ప్రకాశం మాట్లాడాడు.

ప్రకాశం రెండోసారి ఉత్తరం ప్రారంభించి తాము రావడంలేదని వెంకటనారాయణకు రాయటం మొదలుపెట్టినాక నాగమ్మ తన భర్త చేస్తున్నది అఘాయిత్యమని ఆరోపించింది. తాను అందరూ వెళ్ళితే బాగుంటుందనే అభిప్రాయం చెప్పినట్టూ, వెళ్ళితీరాలని శాసించనట్టూ. శాసించటానికి తానెవరన్నట్టూ చెప్పింది.

బయలుదేరి వెంకటనారాయణగారి ఊరొచ్చారు. రైల్లో యెక్కినది మొదలు లక్ష్మి పుడకలన్నిటినీ మనసులోనుంచి ఏరిపారేసి పానకాన్ని మాత్రమే మిగుల్చుకుంది.

వెంకటనారాయణ గారింటి వాతావరణం లక్ష్మికి ఆదర్శప్రాయంగా ఉందనిపించింది. తన తలిదండ్రులల్లే వెంకటనారాయణా సత్యవతమ్మా కీచులాడుకోరు. సత్యవతమ్మకూడా హాస్యంగా మాట్లాడుతుంది. తనతల్లికన్న ఆవిడ నిజం నిర్భయంగా మాట్లాడే మనిషిలాగా కనపడింది. లక్ష్మిబుద్ధికి అది చాలా మంచిలక్షణంగా కనబడింది. ఆవిడ బాగా చదువుతుందిట.

వాసుకూడా లక్ష్మికి కొత్తరకం అనుభవమే.తమ ఊళ్లో వాసు ఈడువాళ్ళు తనతో మాట్లాడరు. బంధువులూ, బాగాఎరిగినవాళ్లూ అయితే తప్ప. ఎవరూ చూడనప్పుడు దొంగచూపులు చూస్తారు. వాసులో ఈ లక్షణాలేవీ లేవు. చాలారోజులుగా యెరిగినట్టుగా పలకరించాడు. తనదగ్గిరికి కుర్చీ ఈడ్చుకుని దానిమీద కూర్చుని, "ఏం చదువుతున్నావు ? నీకేం సినిమాలిష్టం ? వారపత్రికల్లో ఏది ఇష్టం ?" ఇట్లా కబుర్లలో పెట్టాడు, అతనితో మాట్లాడట ికి లక్ష్మికి కొంచెమైనా వట్టివ్వలేదు. అ[illegible] తన స్నేహితులను గురించీ, వాళ్ళు వెళ్ళిన ఎక్స్‌కర్షన్లు గురించీ చెబుతుంటే లక్ష్మికి అంతా తెలిసినట్టే ఉంది.

"ఈపెళ్ళికొడుకు నాక్లాస్‌మేట్ తెలుసా ?" అన్నాడు వాసు గర్వంగా.

"నిజం ?" అన్నది లక్ష్మి.

"మా నాన్నకు పెళ్ళికూతురువాళ్ళ శుభలేఖ రాకముందే నాకు పెళ్ళికొడుకువాళ్ళ శుభలేఖ వచ్చింది. చూపిస్తానుండు."

ఒక శుభవేళమిటి, వాసు లక్ష్మికి ఎన్నో ఫొటోలూ, పుస్తకాలూ, తాను క్యారమ్సులో గెల్చుకున్న కప్పూ — ఎన్నో చూపించాడు. వాసూ, అతని తమ్ముడూ కారమ్స్ సింగిల్స్ ఆడారు. లక్ష్మినాడమంటే తనకు చేతకాదన్నది. నేర్పుతానన్నాడు వాసు. లక్ష్మి ప్రయత్నించింది గాని అది అంత సులువుగావచ్చే ఆటగా కనిపించలేదు. వాసు తమ్ముడంత ఆట రావటానికైనా ఎన్నోఏళ్ళు పట్టేటట్టు కనిపించింది లక్ష్మికి.

నాగమ్మ వెంకటనారాయణగారింటఅడుగుపెట్టిన రెండుమూడు గంటలలోపల దాదాపు అన్నిరకాల మనోవికారాలకూ గురిఅయింది. రైలెక్కకముందే ఆవిడ తాము వెళ్ళబోయే చోట తనకు అవమానం తప్పక జరుగుతుందనుకున్నది. ఆవిడకు స్నేహితాలలో నమ్మకంలేదు. ఈ వెంకటనారాయణ తన మొగుడితో చిన్నప్పుడు కలిసి చదివి ఉండవచ్చు. కాని ఇప్పుడు వాళ్ళిద్దరిమధ్యా చాలా తేడా ఉంది. ఈ తేడా తాను కళ్లారా చూడకపోతానా అనుకుంది.

కాని తీరా చూస్తే ప్రకాశంకన్న వెంకటనారాయణే ఎక్కువ స్నేహభావం కనపరిచాడు. అది చూసి నాగమ్మ తనభర్త అటువంటి స్నేహానికి అర్హుడుకాదనీ, వెంకటనారాయణలో, మొగుడిలోనూ, తండ్రిలోనూ ఉండదగిన మంచిలక్షణాలన్నీ ఉన్నాయనీ, తన మొగుడివంటివాళ్ళు ఎక్కడోగాని ఉండరనీ అనుకున్నది.

సత్యవతమ్మను చూసి ఆవిడ వెకిలి మనిషని కాస్సేపూ, అతిశయంగల మనిషని కాస్సేపూ, ఆవిడ మాట్లాడేపద్ధతంతా తెచ్చిపెట్టుకున్నదని కాస్సేపూ అనుకున్నది. చివరకు ఆవిడ తనంత సంస్కారమూ, దూరదృష్టీ, విమర్శ గల మనిషికాదనీ, పైపై మెరుగులతో జీవిస్తున్నదనీ తేల్చుకున్నది.

వాసు లక్ష్మిని కూచోబెట్టి కబుర్లు చెబుతుంటే నాగమ్మ మనస్సులో మెరుపులు మెరిశాయి. వాసు లక్ష్మినిచూసి సమ్మోహితుడైనాడని నాగమ్మ రూఢి చేసుకుని, వాళ్ళిద్దరికీ పెళ్ళికావటానికి వాళ్ళనాన్నల స్నేహం ఏమన్నా ఉపకరిస్తుందా అని ఆలోచించసాగింది. మాట వరసగా అడిగినట్టుగా వాసును గురించి సత్యవతమ్మను అయిదారు ప్రశ్నలు వేసింది. సత్యవతమ్మ నవ్వుతూ సమాధానం చెప్పటం చూసికూడా, తన ఆలోచన ఆవిడ పసికట్టిందని నాగమ్మ గ్రహించలేదు.

వెంకటనారాయణ ఒంటరిగా తటస్థపడ్డప్పుడుసత్యవతమ్మ, "ఏవండోయ్-డేంజర్!" అన్నది.

"ఎట్నుంచి? ఎవరికి?" అన్నాడు వెం.

"కాబోయే వియ్యపరాలు! .... వాసును గురించి వాకబు చేస్తోంది!"

"ఆడపిల్లతల్లికామాత్రం వుండదా? వాసు తన పెళ్ళాన్ని తానే చూసుకుంటాడని అర్థమయ్యేట్టు చెయ్యలేకపోయావా?"

"ఇంకా ఆ స్టేషను రాలేదు .... వాసు ప్రస్తుతం ఆ పనిలోనే ఉన్నాడని అనుకుంటున్నట్టున్నది", అన్నది స.

నాగమ్మ అదే సమయంలో ప్రకాశాన్ని ఒంటరిగా చిక్కించుకుని, "ఈ వాసుకి మనలక్ష్మంటే చాలా ఇష్టమల్లేఉంది. ఈడూ జోడూగా ఉంటారు. మీ స్నేహితుణ్ణి కదిపి

చూడండి. కుదిరితే మంచి సంబంధం! ఎరగనివాళ్ళయితే అనుకోవటానిక్కూడా తాహతులేదు మనకు .... స్నేహాలు ఇటువంటప్పుడే పనికొచ్చేది...." అన్నది.

"చూద్దాంలే".

"చూసేదేమిటి? మీరుచూస్తూ కూచుంటే పుణ్యకాలం కాస్తా వెళ్ళిపోతుంది. రేపు ఆ పెళ్ళిలో ఎందరో ఈ కుర్రాడిమీద కన్నేస్తారు. మనం చూస్తూనే ఉంటాం. ఎవరో ఒకరు గద్ద తన్నుకుపోయినట్టు తన్నుకుపోతారు".

"మరీ బెస్తవాళ్ళ భాష మాట్లాడకు. వాసు చేపఅనీ, లక్ష్మి ఎరఅనీ, నేను గాలం వేసేవాణ్ణనీ అనుకుంటున్నావులాగుందే?" అన్నాడు ప్రకాశం చిరాగ్గా.

"అదేమో నాకు తెలీదు. ఇక్కడ లక్ష్మి ఒకర్తేగనక వాసు కళ్ళన్నీ దానిమీదే ఉన్నాయి. రేపక్కడ పెళ్ళిలో ఎర్రగా బుర్రగా, నైలాన్ వోణీ వేసుకుని, పౌడరు కొట్టుకుని నలుగురాడపిల్లలు కనిపించారంటే ఈ అబ్బాయి లక్ష్మికేసి చూస్తాడా?"

"అందుకని ఇప్పుడే వాడిమెడకు ఉచ్చువేసి వెంకటనారాయణచేత పెళ్ళి దస్తావేజు రాయించి సాక్షి సంతకాలుకూడా చేయించమంటావా ఏమిటి? నావల్లకాదు. నేనిటువంటి వెధవపన్లు చెయ్యలేను గనకనే నాకింకా ఒకరో అరో స్నేహితులంటూ అఘోరించారు!"

నాగమ్మ నోరు నొక్కుకుని, "అరత కండీ! పిల్లకు సంబంధం చూడటం వెధవపనా? అవ్వ! ఎవరన్నా వింటే నవ్విపోతారు. స్నేహితుణ్ణే అడగలేకపోతే ఇంకా పైవాళ్ళనేమడుగుతారు? మీవల్ల ఏదీకాదని నాకు మొదణ్ణుంచీ తెలుసు." అన్నది.

"తెలిసిందానివి తెలిసినట్టుండక పనులు పురమాయిస్తావెందుకూ?"

"మీరు మొండికేసి కూచుంటే నా యేడుపేదో నే నేడుద్దామనీ!"

"నీ యేడుపేమిటో నాకైతే తెలీదుగాని, నీవు చాతావాతా కాకుండా ఏడ్చి అయేపని కూడా చెడగొట్టుకుంటావు. ముందే చెప్పా, తరువాత నీ యిష్టం."

వాసు పైకికనపడినంత అమాయకుడేమీ కాడు. అతను చిన్నతనంనుంచీ ఆడపిల్లలతో తిరగమరిగినవాడు. వాళ్ళను కంగారు పెట్టకుండా, తాను ఆత్రపడకుండా, తాపీగా వాళ్ళను ఆకర్షించుకోవటం అతనికి తెలుసు. అభ్యంతరకరమైన పనులేవీ చెయ్యకుండా, ఏదైనా చేసినా బాగుండునని ఆడపిల్లలకు అనిపించేదాకా తెచ్చేవాడు.

లక్ష్మిని చూడగానే వాసు మంచి ఆటవస్తువు — ఆట్టే గడుసుతనమూ, గొ్ర

● ఒకడు : "సాధారణంగా మా కంపెనీలో పెళ్ళయినవాళ్ళనే గుమాస్తాలుగా వేసుకుంటారు."

మరొకడు : "ఏం, ఎందుకని?"

మొదటివాడు : "పెళ్ళయిన వాళ్ళయితే ఎంత తిట్టినా అలవాటుకొద్దీ దులిపేసుకు పోతారు."

తనమూ లేనిది — దొరికిందని కనిపెట్టాడు. అతను లక్ష్మిని ఒంటరిగా చిక్కించుకొనటానికి ఏ ప్రయత్నమూ చెయ్యలేదు. వాళ్ళిద్దరూ ఉన్నచోటనల్లా వాసు తమ్ముడు పదమూడేళ్ళవాడు ఉంటూనే వచ్చాడు. లక్ష్మితోటీడు ఆడపిల్లలంతా ఆ కుర్రాడికి రంభలల్లే ఉండేవాళ్ళు. వాళ్ళ పక్కగదిలో ఉన్నా కూడా వాడికి ఆ మాట తలుచుకుని ఆనంద పారవశ్యం కలుగుతూండేది.

ప్రకాశమూ, నాగమ్మా ఘర్షణపడుతున్న సమయంలో వాళ్ళు ముగ్గురూ మేడమీదికి యెక్కుతున్నారు. వాసు తమ్ముడు గబగబా పైకివెళ్ళాడు. వాసు మధ్యలో ఆగి, "నీకూ నాకూ ఒక మెట్టెత్తువార," అన్నాడు లక్ష్మితో. అది రుజువు చెయ్యటానికి లక్ష్మిని ఒక మెట్టుపైన నిలబెట్టి. "అంతవారలేదా," అంటూ తన నెత్తినా, లక్ష్మి నెత్తినా చెయ్యిపెట్టి చూసుకున్నాడు.

ఈ ఎత్తులు చూసుకోవటం లక్ష్మి ప్రాణానికి చాలా రొమాంటిక్‌గా ఉంది.

"నువు పూసుకున్న సెంటేమిటి?" అన్నాడు వాసు.

"నేనేమీ పూసుకోలేదే?" అన్నది లక్ష్మి ఆశ్చర్యంగా.

"అబద్ధం....ఏదో ఎరిగిన సెంటే...." అంటూ వాసుముందు గాలివాసన చూసి తరవాత లక్ష్మిని భుజందగ్గిరా, మెడదగ్గిరా, చెంపమీదా వాసన చూశాడు. "సెంటను కున్నాను సుమా, నీవొళ్ళే మంచివాసన!" అన్నాడు.

లక్ష్మి నరాలన్నీ జివ్వున లాగాయి.

పైనుంచి తమ్ముడిమాటలు వినిపించాయి. వాసు లక్ష్మిపిర్రమీద తట్టి, "పోదాం పద, గోపాలుగాడు అరుస్తున్నాడు." అన్నాడు.

లక్ష్మికి వాసు తమ్ముడి మీద మండిపోయింది. "పీడోడూ!" అనుకున్నది. తన శరీరభాగాలేవైతే వాసుసుస్పృశించాయో అన్నీ బంగారమైపోయినట్టు లక్ష్మి భావించింది. తానుకూడా చొరవ చేసుకుని వాసును ఏదోవంకమీద తాకింది. అతన్ని తట్టి మాట్లాడింది. మేడమీద గోడలకు తగిలించిన ఫొటోలు చూసేటప్పుడు అతన్ని అనుకుని నిలబడింది. తన వెనకగా నిలబడిన లక్ష్మిని వాసు చాలాసార్లు మోచేత్తో నొక్కి మాట్లాడాడు.

నాగమ్మ తన కూతురు చాలాసేపు కనిపించక పోయేసరికి కొంప మునిగిపోయినట్టు, "లక్ష్మి ఏదీ? ఎక్కడాకనిపించదేం?" అన్నది ఏ ఒకర్నీ ఉద్దేశించకుండా.

"పిల్లలుపైన చేరినట్టున్నారు," అన్నది సత్యవతమ్మ. ఆవిడ వాసునూ, గోపాలునూ కేకలు పెడితే యిద్దరూ పలికారు.

"అమ్మ పిలుస్తున్నదెందుకురా?" అన్నాడు వాసు.

కనుక్కొస్తానంటూ వాసు తమ్ముడు శరవేగంతో కిందికి వెళ్ళాడు.

వాసు లక్ష్మికేసి తిరిగి, "మనం స్నేహితుల మౌనా కాదా!" అన్నాడు. లక్ష్మి ఔనన్నది. "అయితే మనమధ్య ఒక్క రహస్యం ఉండాలి. చెబితే దాస్తావా?" అన్నాడు. లక్ష్మి దాస్తానన్నదిగాని ఆమెకేదో భయం పుట్టుకొచ్చింది.

"ఎవరికీ చెప్పకూడదు! చెబితే చెడ్డ ఒట్టు! సరేనా?" అన్నాడు వాసు. సరేనన్నది లక్ష్మి.

"ఇదీ రహస్యం." అంటూ వాసు లక్ష్మిని తనకేసి లాక్కుని ముద్దుపెట్టుకోబోయాడు. లక్ష్మి మూతి గట్టిగా బిగించింది. వాసు లక్ష్మి అంకిళ్ళు నొక్కి మూతితెరిచి చాలాసేపు ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. లక్ష్మి గుండెలు పగిలినంత పని అయింది.

4

పురుషోత్తంగారింటో పెళ్ళి హడావుడి చాలా జాస్తిగా ఉంది. లంకంత యిల్లున్నా కూడా వచ్చిన బంధువులకే చాలలేదు. కొందరు అతిధులను దూరాన ఉన్న ఒక స్కూలు భవనంలో విడిది చేయించాడు. ఇల్లుకన్న స్కూలే బాగున్నది. పెళ్ళివారింటికి రానటానికీ పోవటానికీ ఒక వాన్ ఏర్పాటు చేశారు.

పెళ్ళిళ్ళకు బయలుదేరేవాళ్ళు తాము మాత్రమే అతిధులైనట్టూ, ఆతిధ్యం ఇచ్చేవాళ్ళు తమను గురించే ఆలోచించేటట్టూ ఊహించుకుంటారు. నదులు అలాగే ఎంతో కీర్తినీ, ఖ్యాతినీ మోసుకుని సముద్రంకేసి పోతాయి. సముద్రంలో చేరగానే వాటి వ్యక్తిత్వం కాస్తా రూపుమాసిపోతుంది. గొప్పవాళ్ల ఇళ్ళలో పెళ్ళిళ్ళకు వెళ్ళినవారి సంగతీ అంతే.

పురుషోత్తం వచ్చినవాళ్ళను చూశాడు, పలకరించాడు-కాని మాట్లాడలేదు; మాట్లాడే అవకాశంలేదు ఆయనకుఏదో చెప్పటానికో, అడగటానికో అయిదారుగురు అనుక్షణమూ ఉంటూనే ఉన్నారు. వాళ్ళు కార్యకర్తలు, వాళ్ళతో మాట్లాడ్డంమాని అతిధులతో కబుర్లు చెబుతూ కూచుంటే పనులు ఆగిపోతాయి.

"ఏమోయ్ ఉత్తమ పురుషా?" అని వెంకటనారాయణ పలకరించగానే పురుషోత్తం నవ్వి, "ఓహో! వచ్చారా! ఇంకేవరు — ఇదుగో, బాలన్, వాన్‌లో వీళ్ళందరినీ స్కూలు బిల్డింగులో చేర్చి, వాళ్ళ స్నానాలూ, ఫలహారాలూ చూడు!" అన్నాడు.

విడిదిలో ఆడవాళ్ళంతా ఒకచోటా మగవాళ్ళంతా ఒకచోటా చేరారు.

"రామ రామ! ఈ ఆడవాళ్ళ గదికేసి పోవటానికి లేకుండా ఉంది. పెట్టెలన్నీ అక్కడ పెట్టుకున్నారు. ఏ క్షణాన్నైనా వెళ్ళి తొంగిచూడు, సెన్సారువాళ్ళు కత్తిరించి పారేసిన హాలీవుడ్ ఫిల్ము దృశ్యం

● ఒక పరధ్యానపు పరంధామయ్యగారు కారులో షికారు బయలుదేరారు. కొంతదూరం వెళ్ళేసరికి డ్రైవరు "అయ్యా పెట్రోలు అయిపోయిందండి, కారు ఇంకొక్క అడుగుకూడా ముందుకు పో"దన్నాడు.

"సరే ఏంచేస్తాం. వెనక్కుపోనియ్" అన్నాడు పరంధామయ్యగారు.

— యు. ఎమ్. భాస్కరరావు.

కనిపిస్తుంది. ఎవరోఒకరు చీర విప్పుతూనో, చీర కట్టుకుంటూనో ఉంటారు!" అన్నా డొక విట్.

"అసలిటువంటి పెళ్ళిళ్ళకు రానే కూడదు. చూడరాదూ, మనకు హోస్టు పురుషోత్తంగారుకాదు. ఎవరో దాలన్‌ట— వాడూ! మనం చెప్పుకునేదంతా వాడికి చెప్పుకోవాలి. వాడు కసిరినా పడాలి! ఇది పెళ్ళి విడిదైతే దీనికీ ధర్మసత్రానికీ తేడా ఏమిటి?" అన్నా డొక సినిక్.

"బాగాచెప్పావు. ఇంతదూరంపడిరావటం రైలుచార్జీలు దండగ. ఆ డబ్బు మనియార్డరుచేసి వధూవరులకు, కట్నంకింద పంపినా ఫలంపాటు! రైళ్ళను పోషించటమేమిటి?" అన్నాడు మరొక సినిక్.

"రావలసిందేననుకో. నలుగురూ కలుసుకునేటందుకు వస్తాం. కాని అది లేకపోయినాక రావటం అనవసరం. మనం కుటుంబాలతోపడి వచ్చామా. రేపు మన ఆడవాళ్ళెవరన్నా వీధిలో కనబడితే పురుషోత్తంగారి భార్య గుర్తించలేదు. మన పిల్లలు కనిపిస్తే పురుషోత్తంగారు గుర్తించలేదు. దొడ్డి సంభావనకు వెళ్ళే వాళ్ళు చూడూ బ్రాహ్మలు, మనమూ అంతే. బసలో ఉండటం, వానలో వెళ్ళటం, మందలోపడి తినటం, పెళ్ళయాక వస్తామనికూడా చెప్పకుండా నెత్తిన గుడ్డవేసుకుపోవటమూనూ."

"అతిధులందరూ మనలాగే ఉంటారనుకునేరు. ఇందులో ఏక్లాసూ, బీ క్లాసూ, సీ క్లాసూ, డీ క్లాసూ ఉన్నాయి. ఏక్లాసు వాళ్ళను పురుషోత్తంగారు స్వయంగా పరామర్శిస్తాడు. వాళ్ళ పిల్లా పీచూ, వీళ్ళపిల్లా పీచుతో కలిసిపోతుంది. ఏక్లాసు అతిధులకు ఇది చిన్నతరహా పెళ్ళల్లేనే ఉంటుంది. మన వంటి రిఫ్‌రాఫ్‌కి ఇది పెద్దయింటి పెళ్ళి."

వీళ్ల సంభాషణలు వింటుంటే వెంకట నారాయణకు మండిపోయింది. వాళ్ళు పురుషోత్తానికి ఎంత దగ్గర స్నేహితులో ఎంత దూరపు బంధువులో ఆయన ఎరగడు. వాళ్ళ ధోరణి చూస్తే వాళ్ళెందుకు వచ్చినదీకూడా అయనకు అర్థంకాలేదు. బహుశా వీళ్ళు పురుషోత్తం గొప్పతనం చూసి, ఆ కీర్తి పంచుకుందామని వచ్చి వుంటారు.

అంతేగాని పురుషోత్తంమీది అభిమానంతో కాదు. తాను అతిధిననే భావం వెంకటనారాయణకు ఏకోశానా లేదు. ఈపెళ్ళి సమయంలో తన స్నేహితుడి ఆనందం పంచుకోవటానికి తాను వచ్చాడు గాని అతనికి అగ్నిపరీక్ష పెట్టటానికి కాదు.

ఈ మూకను వదిలి దూరంగా పోదామనే ఉద్దేశంతో వెంకటనారాయణ లేచి ప్రకాశంకేసి చూసి తల ఊపాడు. ప్రకాశం కూడాలేచాడు. ఇద్దరూ స్కూలుకాంపౌండు వాకిలిదాకా పెళ్ళి నడకలు నడుస్తూ వచ్చేసరికి, పట్టాభి ఎదురయ్యాడు.

"అరె, దుష్టచతుష్టయంలో నాలుగోవాడు! నువ్వెక్కణ్ణుంచి ఊడిపడ్డావురా, పట్టాభి? నీ ఎడ్రస్ తెలీక చాలా హైరానపడితినే!" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"నే నిప్పుడు ఇక్కడే ఉంటున్నా.... పెళ్ళివారింటికి పోతే మీరు వచ్చి ఈ విడిదిలో ఉన్నట్టు తెలిసింది. చాలా రోజులైంది గదా చూద్దామని వచ్చా." అన్నాడు పట్టాభి.

"కిందటిసారి నిన్నుగురించి విన్నప్పుడు చాలా చిక్కుల్లో ఉన్నావన్నారు. చిక్కులు

వదిలాయా?'' అని అడిగాడు వెంకటనారాయణ.

"ఆ, మీ అందరిచలవ! మా వాడు ఇంజనీరయాడు. ఉద్యోగంకూడా దొరికింది. వాణ్ణి ఇంజనీరింగు చదివించటం పెద్ద ఫీటయిందనుకో. వాడు కష్టపడి మంచి మార్కులు తెచ్చుకుని నేనుపడ్డ శ్రమ ఫలించేట్టు చేశాడు."

"ఇంకేం? మంచి కట్నం తీసుకుని వాడికి పెళ్ళి చేసెయ్యి - లేక ఆపని యిదివరకే చేశావా?''

"ఒరే, నాదగ్గిర డబ్బుమాట ఎత్తకు. దానికోసం నేను పడిన అగచాట్లు తలుచుకుంటే జన్మ జన్మలకూ ఆ పాపిష్టి డబ్బుమాట తలవగూడదనిపిస్తున్నది. కుక్క జన్మో, పిల్లి జన్మో యెత్తించమని దేవుణ్ణి వేడుకుంటున్నాను. మావాడికి పెళ్ళి యింకా కాలేదు. ఏ దిక్కులేని పిల్లనో చేసుకోరా అని సలహా యిస్తున్నాను....చాలా మంది అడిగారు, పురుషోత్తం నీకు చిన్ననాటి స్నేహితుట్టగదా, కూతుర్ని మీవాడికిచ్చి చెయ్యలేకపోయాడా అని. అర్థంలేని ప్రశ్న. తెలియకనో, కొక్కిరింపుగానో జనం అటువంటి ప్రశ్నలు వేస్తారు" అన్నాడు పట్టాభి.

"చాలా రోజులైంది. మన అడంగులను కూడా చూద్దువుగాని రా!" అంటూ వెంకటనారాయణ పట్టాభిని లోపలికి తీసుకొచ్చాడు.

పట్టాభి ప్రకాశంప్రక్కకు వచ్చి, "ఒరే ప్రకాశం, ఒక్క విషయం నీకు సంతోషంగా చెప్పనా?" అన్నాడు ఏదో తలుచుకుని నవ్వుతూ.

"ఏమిటది?'' అన్నాడు ప్రకాశం.

"మావాడు ఇంజనీరు కావటానికి నువ్వే కారణం!'' అన్నాడు పట్టాభి.

ప్రకాశం బిత్తరపోయి, "అదేమిట్రా?" అన్నాడు.

"వాడయిదేళ్ళవాడో ఏమో అయిఉండగా బెజవాళ్ళో మాయింటికొచ్చావు. జ్ఞాపకముందీ?"

"ఆ".

''వాడు కర్రలూ, మేకులూ తెచ్చి ఏవేవో చెయ్యటానికి ప్రయత్నించటం చూసి, 'వీడో చిన్న ఇంజనీర్లా ఉన్నాడేంరా?' అన్నావు గుర్తుందా?"

ప్రకాశం ఆలోచించి, "నాకేమీ జ్ఞాపకం రావటంలేదే," అన్నాడు.

''అన్నావులే! ఆ మాట వాడిమనసులో సన్నని మర్రి విత్తనంమల్లే నాటుకుని మహా

● ఓసారి ఓపత్రిక కథలపోటీ నిర్వహించింది. "జ్యోతి''వాళ్ళన్నట్టుగానే చాలమంది పాఠకులు రెండో బహుమతి పొందిన కథ మొదటి బహుమతికి అర్హమయిందీ'' అని రాశార్ట, అందుకు ఆ పత్రిక ఎడిటర్ యిచ్చిన సమాధానం —

"మొట్టమొదట ఈరెండో బహుమతి కథకే మొదటి బహుమతి యివ్వాలనుకున్నాము. కాని పాఠకుల ఉద్దేశంలో రెండోబహుమతి కథ మొదటి బహుమతికి అర్హమయిందిగా వుంటుందని మొదటి రెండో బహుమతి యివ్వాలని నిర్ణయించిన కథకి మొదటి బహుమతి యిచ్చి, మొదటి బహుమతి యివ్వాలనుకున్న కథకి రెండోబహుమతి యిచ్చాము. కాని, . ."

— టీ యల్పీ

వృత్తమయిందనుకో! ఈ సంగతైనా వాడు ఎప్పుడన్నాడో తెలుసా? ఇంజనీరింగుసీటు వచ్చినాక అన్నాడు."

"ఆఁ, అదంతా వాడి భ్రమ!" అన్నాడు ప్రకాశం. కాని లోలోపల అతనికి పట్టాభి కొడుకు సెంటిమెంటు చూచి ఆశ్చర్యం వేసింది. ఆనందంకూడా కలిగింది.

"ఇది నా కూతురు లక్ష్మి. మిగిలిన పిల్లల్ని తీసుకురాలేదు. ఇంకా నలుగురున్నారు — కుచేలసంతానం." అన్నాడు ప్రకాశం

"నీ పిల్లలేర్రా?" అన్నాడు పట్టాభి వెంకటనారాయణతో.

"అదుగో ఈ అరటికెక్కట్టు నా కూతురే. మగపిల్లలిద్దరూ పెళ్ళివారిల్లు పట్టుకువేళ్లాడుతున్నారు. రాత్రి ముహూర్తమయిందాకా రారుట."

"ఏమండీ, జ్ఞాపకం ఉన్నానా? నమస్కారం." అన్నది సత్యవతమ్మ పట్టాభితో.

"అయ్యో, జ్ఞాపకం లేకపోవటమేమిటి? కాపరానికొచ్చిన కొత్తలో మా ఆవిడ సగం మాటలు మీదగ్గరేగా నేర్చుకుందీ?" అన్నాడు పట్టాభి.

సత్యవతమ్మ ఆడంగి కబుర్లేవో కాసిని చెప్పి ఏదో వంకన జారుకుంది.

ప్రకాశంమొహంలో ఆత్మవిశ్వాసం లేకపోవటమూ, నాగమ్మ మొహం అప్పుడే ఎవరిచేతనో తిట్లు తిన్నట్టుండటమూ, ఎంతో ఉత్సాహంగా ఉండవలసిన లక్ష్మికూడా నీరసంగా కనిపించటమూ, చిన్నపిల్లల్నికూడా ప్రకాశం ఇంటిదగ్గిర వదిలేసి రావటమూ చూసి పట్టాభి ప్రకాశం ఆర్థికపరిస్థితిని అర్థం చేసుకున్నాడు. వెంకటనారాయణ అతని అంచనాను బలపరిచాడు.

"ఏడుగురు శాల్తీలు. ఏనూటయాభయ్యో వస్తుందిట. నన్నడిగితే ఒంటిపూట తినటానికి చాలదు. పై సంపాదన ఉన్నట్టు లేదు. మనిషి చిత్తుగా ఓడిపోయినవాడల్లే కనిపిస్తాడు. అట్లాగే మాట్లాడుతాడు కూడా! నిన్ను చూస్తే నువు పోరాడి గెలిచినవాడల్లే కనిపిస్తావు. మీ ఇద్దరిలోనూ చాలా తేడా ఉంది." అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"నేను గెలుపులైనుకు వెం్రటుకవాని ఇవతలపడ్డాను. వాడు అవతల పడుంటాడు. ఒరే, దారిద్ర్యంతో పోరాటం చూశావూ, మహాభయంకరమైనది. నన్నడుగు చెబుతాను. వెనుక మన సైన్సు టీచరు చెప్పేవాడు జ్ఞాపకముందా - మంచు నీటిలో తేలుతుంటే నీటికీ మంచుకూ యెంతో తేడా కనికనిపిస్తుందిగాని రెంటి రెంపరేచరూ ఇంచుమించు ఒకటేనని? అంతే నాకూ ప్రకాశానికీ తేడా అయి ఉంటుంది. చాలా విషయాల్లో ప్రకాశం నాకన్న తెలివిగలవాడు." అన్నాడు పట్టాభి.

కొంత తేడా పెళ్ళాలను బట్టి కూడా ఉంటుందని అందామనుకున్నాడు వెంకటనారాయణ - కాని మానేశాడు. నాగమ్మ అతనికి నచ్చలేదు. ఆమె కరటకదమనకుల తరగతికి చెందినదని వెంకటనారాయణ అనుమానం. కరటకదమనకులు నయం; ఒకళ్ళ కుళ్ళు ఆలోచనలు రెండోవాళ్ళకు చెప్పుకుంటారు - నాగమ్మకుళ్ళు నాగమ్మకే తెలియాలి.

నాగమ్మ గురించి తనకు ఏర్పడ్డ ఈఅభిప్రాయాన్ని సత్యవతి కూడా బలపరిచింది. వాసుకు ప్రకాశం కూతుర్ని చేసుకోవటం గురించి తనకు ఏవిధమైన అభ్యంతరమూ ఉండనవసరంలేదు సరేకదా, ఉత్సాహం కూడా ఉండదగిన సంగతి అయినప్పటికీ నాగమ్మ తన కొడుకుపైన ఒక కన్నువేసిందనగానే వెంకటనారాయణకు ఆ ఆలోచనే అసహ్యమనిపించింది. ఆ అసహ్యాన్ని చూసుకుని అతను భార్యతో, "ప్రకాశం తన పిల్లనిస్తానని ఒకవేళ అంటే?" అన్నాడు.

సత్యవతమ్మ కాస్సేపు ఆలోచించి, "కట్నాలూ కానుకలూ రావనుకోండి! వాటిని తగలేసిరి. పిల్ల ఇంకొంచెం అందంగా ఉంటే ఒప్పుకున్నా ఒప్పుకోవచ్చు.... తీరా చేసుకుంటే, ఏం చూసి చేసుకున్నారమ్మా అని ఎవరన్నా అన్నప్పుడు తలొంచుకోవాలి! అంతేగా?" అన్నది.

ఆవిడ అట్లా అన్నమీదట ప్రకాశం ఈ ప్రస్తావన తీసుకురాకుండా ఉంటేనే మేలనుకున్నాడు వెంకటనారాయణ. ఏదో ఒక కొంతు బొంకలేకకాదు. "ఏమో. నాయనా! వాడిష్టం. వాడొప్పుకుంటే మా ఎవరి అభ్యంతరమూ ఉండబోదు. మనతరంవాళ్ళకే పెద్దలు మన యిష్టంమీద పెళ్ళిళ్ళు చేసినప్పుడు వాసు పూర్తిగా ఇష్టపడిన సంబంధమే చెయ్యటం విధాయకంగదా?" అనవచ్చు .... కాని స్నేహితుడితో—చిన్ననాటి స్నేహితుడితో-కోపంగా మాట్లాడవలసి మంటే వెంకటనారాయణకు కాస్త బాధఅనిపించింది.

కాకపోయినా ప్రకాశం దారిద్ర్యం వెంకటనారాయణకు అడుగడుగునా పరీక్షే అనిపించింది. "నీవు నిజంగా స్నేహితుడివే అయితే నన్ను ద్వేషించకుండా ఉండు చూస్తాం!" అని ప్రకాశం దారిద్ర్యం సవాలు చేస్తున్నది! ప్రకాశాన్ని చూసినప్పుడల్లా మంచానపడినవాళ్ళూ, అవిటివాళ్ళూ వ్యాజ్యాల్లో ఓడిపోయినవాళ్ళూ జ్ఞాపకం వస్తున్నారు. నూటయాభైరూపాయలమీద ఏడుగురు బతకటం—ఘోరం! ఘోరం! అంతకన్న ఎక్కువమందికూడా బతుకుతూఉండి ఉండవచ్చు. కాని వాళ్ళను వెంకటనారాయణ ఎరగడు! వాళ్ళు అతనితో కోతికొమ్మంచి ఆడినవాళ్ళు కారు. ప్రకాశం అటువంటివాడుకాదే .... పోనీ, పాడుపీడ!

లక్ష్మిపరిస్థితి భయంకరంగాఉంది. ఆమెను ఎవరూగమనించకపోవటం చాలామేలయింది. ఆమెకు ఈ విడిదీ, నలుగురూఅదేమాటలూ, ఈపెళ్ళి, అడావుడీ అంతా కలలాగావుంది - వాసు ఒక్కడే మాయని సత్యం అనిపించాడు. కాని వాసు ఏడీ? అతను సినిమా తారల్లాటి ఆడపిల్లలమధ్య హాయిగా కాలం గడుపుతున్నట్టు ఊహించుకున్నది. ఆమెకు తనమీదా, ప్రపంచంమీదా తీవ్రమైన రోత పుట్టింది. మధ్యాన్నం అన్నం సరిగా తిన

రచయితలకు మనవి

"జ్యోతి"కి రచనలు పంపేవారు అవి నిరాకరింపబడిన పక్షంలో వాటిని త్రిప్పిపంపగోరితే రచనలతోపాటు తగినన్ని స్టాంపులను జతచేసి పంపించాలని మనవి. రచనతో పాటు కాక తరువాత స్టాంపులు పంపవద్దని, అట్టివారికి రచనలు త్రిప్పిపంపడం కష్టసాధ్యమని గుర్తించాలనికూడా మా విజ్ఞప్తి.

—మేనేజింగ్ ఎడిటర్.

లేదు. సాయంకాలం ఆడవాళ్లంతా సబ్బు వేసి మొహాలురుద్దుకుని, గరగరలాడే చీరలు కట్టుకుని అద్దాలలో చూసుకుంటూ నగలూ అవీ సర్దుకుంటుంటే, "వీళ్లందరికీ యేమిటీ తాపత్రయం'' అని ఒకచెంప అనుకున్నది. ఇంకో వంక ఆమెమనసు వీళ్ళందరికన్నా మంచి బట్టలు కట్టి, మంచి నగలుపెట్టుకుని, దేవకన్యలాగా ముస్తాబు కావాలనికూడా కోరింది. అయితే ఈ కోరిక గొంతెమ్మ కోరిక. అందులో నిజం ఏమీలేదు.

"ముహూర్తానికి వేళ అవుతున్నది. బండీ వచ్చింది. ముందు ఆడవాళ్ళంతా యెక్కి వెళ్లండి,'' అని యెవరో కేక పెట్టారు.

అందరితోబాటు లక్ష్మికూడా కదిలింది. బయలుదేరుతున్నవారిలో తనకన్న దిష్టి పిడతల్లే వున్నవాళ్ళెవరన్నా వున్నారా .అని చూసి, ఎవరూ లేరని నిశ్చయించుకున్నది.

5

పెళ్లిముహూర్తం. ముహూర్తానికిదాదాపు నాలుగువందలమంది వచ్చారు.

"జనం బాగా వచ్చారు,'' అన్నా డొకాయన అందరినీ కలయజూసి.

"రాకేం. ఇరవైవేల రూపాయల బట్టలు వేసుకో, ఓ రెండులక్షల రూపాయలకార్లు, ఓ వందరూపాయల సెంటూ, ఓ యాభై రూపాయల పూలూ —'' అన్నాడు పక్కనున్న విట్.

''పెళ్ళికొడుకు ఘోరం! పురుషోత్తంగారు అల్లుణ్ణి ఎన్నుకుంది అందం చూసి మటుకు కాదు."

"పెళ్ళికూతురూ అంతంత మాత్రమే''.

"పెళ్ళికొడుకు పక్కన రంభల్లేఉంది!"

"ఏమైనా సినిమాపెళ్లిళ్లచూసి మామూలు పెళ్ళిళ్ళు చూస్తే రక్తిగా ఉండటంలా."

"ఆమాటన్నావు, బాగుంది. ఓపనిచేస్తే సరిపోతుంది. పెళ్ళి జరిగినప్పుడల్లా సినిమా స్టార్లను మేకప్‌చేసి తెచ్చి కూచోబెట్టటమూ, అసలు వధూవరులపేర్లు ఆకాస్పేపు వాళ్ళకి పెట్టటమూ, వాళ్ళకో కాల్‌షీట్ డబ్బిచ్చి పంపించటమూనూ!"

"అప్పుడు పెళ్ళికి ఆహ్వానాలు కూడా అవసరంలేదు. టిక్కెట్లు పెట్టితే జనం యెగబడతారు. పెళ్ళిఖర్చులుపోగా తృణమో పణమో మిగలనుకూడా మిగలవచ్చు."

పెళ్ళి పందిరి వాతావరణంలో, సన్నాయి మేళాలమధ్య పెళ్ళివాసనల ప్రభావంలో అతి తెలివి ఆకాశానికేసి పెరిగిపోయింది.

"వీడేరా మావాడు," అంటూ పట్టాభి తన కొడుకును తెచ్చి ప్రకాశం కూచున్న చోటికి వచ్చి చోటు చేసుకుని తనుకూడా కూచున్నాడు.

"భేష్! నీపేరేమిటోయ్!" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"వెంకటరావండీ," అన్నాడు పట్టాభి కొడుకు.

కుర్రాడు చూడటానికే చురుగ్గావున్నాడు. చాలామంది యువకులలో చైతన్యం వున్నా చురుకుండదు. వాళ్ళ చైతన్యం చాలావరకు ఆనందాన్వేషణనుంచి కలిగేది. ఏవో కొన్ని లక్ష్యాలుగల వాడిలో చైతన్యం కేంద్రీకృతమై చురుకుగా పరిణమిస్తుంది.

వెంకట్రావు అందంగా కూడా వున్నాడు.

"మావాడికి ఎంతమందో సహాయం చేశారుగాని, పురుషోత్తం సహాయం చేసే అవకాశం కలగలేదు. దేనికన్నా ప్రాప్తం ఉండాలి. కనీసం ఉద్యోగమైనా పురుషోత్తం కింద దొరికితే నాకు తృప్తిగాఉండేది. వాడి రిజల్ట్స్ తెలియకముందే పురుషోత్తం ఇంకెవరికో ఉద్యోగమిచ్చాడు. అప్రెంటిస్‌షిప్ అవకాశంకూడా పైవాళ్ళే ఇచ్చారు.... పోన్లే—జరగనిదానికి అనుకోవడం వృధా" అన్నాడు పట్టాభి.

పెళ్ళికొడుకు పెళ్ళికూతురి మెడలో ముళ్ళు వేస్తున్నాడు. అందరిదృష్టీ వధూవరుల మీదికి మళ్ళింది. బ్రాహ్మడు చేతులూపాడు, అందరూ చేతుల్లోఉన్న అక్షింతలు వధూవరులకేసి విసిరారు. అవి చాలావరకు సభికుల నెత్తినే పడ్డాయి.

ఆతరవాత సభికులలో టెన్షన్ తగ్గింది. కొందరు లేచారుకూడా. వీధిలో కార్లరొదా, కారు తలుపులు మూసే చప్పుళ్లూ సాగాయి. వెళ్ళిపోయేవాళ్ళు ఇంకా బయలుదేరని వాళ్ళతో వస్తామని చెబుతున్నారు, కొద్దిమంది బోనుల్లోంచి తప్పించుకున్న సర్కస్ జంతువులల్లే గబ గబ వెళ్ళిపోతున్నారు. ఇదంతా చూసి ఆనందించినవాడు వెంకటనారాయణ ఒకడే.

ఇంజనీరు వెంకట్రావు జేబులోంచి సిగరెట్టు తీసి అంటించాడు.

"ఒరే, నీ కొడుకు నీ ఎదటే సిగరెట్లు కాల్చేస్తున్నాడే!" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"చాటుగా కాలిస్తే బాగుంటుందంటావా? నాకూడా ఒకటివ్వరా, వెంకటనారాయణ కూడా కాలుస్తాడు." అన్నాడు పట్టాభి.

వెంకట్రావు సిగరెట్టు పెట్టెమీద నిప్పుపెట్టె పెట్టి రెంటినీ సర్క్యులేషన్‌లో పెట్టాడు.

దాదాపువచ్చినవాళ్ళంతా వెళ్ళిపోయారు. పురుషోత్తం ఖాళీకుర్చీలమధ్య రిలాక్సయి కూచునిఉన్న చిన్ననాటి స్నేహితులకేసి వచ్చాడు.

"పెళ్ళిచేసి చూస్తున్నావు! ఎట్లావుంది బరువు?" అన్నాడు పట్టాభి పురుషోత్తంతో.

"ఆఁ, నాకేముంది? ఉన్నపని అందరికీ పంచేసి పైపెత్తనం మటుకుచేస్తున్నా.... బసలో సౌకర్యంగా ఉందా? అటుకేసి రావటానికైనా పడలా," అన్నాడు పురుషోత్తం.

"బాగానేవుంది. చిన్నచిన్న యిబ్బందులుంటే సరిపెట్టుకుపోతారు!" అన్నాడు ప్రకాశం.

"నువు స్నేహితుడివి గనక ఆమాటన్నావు. ఎవరూ సరిపెట్టుకుపోరు, ప్రకాశం! ఇంటోకన్న పదింతలు బాగా జరక్కపోతే తిట్టేస్తారు. పెళ్ళినాడుమటుకు పెళ్ళి పెద్దకు అందరూ అల్లుళ్ళే అనుకో! మనం ఎంత జాగ్రత్తగా వున్నా ఏదోలోపం జరక్కపోదు."

"మన దుష్ట చతుష్టయం చాలాకాలానికి కలుసుకున్నాంరా!" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"నిజమే సుమా! మనం తీరిగ్గాకూచుని పాతకబుర్లు చెప్పుకోవాలి. మీరెవరూ యీపూట బసకు వెళ్ళకండి. ఇంకో గంటలో భోజనాలు రెడీ అవుతాయి, కలిసి భోం చేద్దాం," అన్నాడు పురుషోత్తం.

అతను ఒక ఖాళీకుర్చీలో కూచుని తన వియ్యాల వారిని గురించి వివరాలు చెబుతుండగా యెవరో పిలిచారు.

మిగిలిన ముగ్గురూ కబుర్లలో పడ్డారు.

"స్నేహితులను గురించి నే నెప్పుడూ తెగ ఆలోచించుకుంటా. కవిగాళ్ళ ప్రేమను గురించి కోసే కోతలకన్న స్నేహంలో ఇంకా ఎక్కువ విశేషం ఉందనిపిస్తుంది. నీతో ఇరవైఏళ్ల కాపరంచేసి. నీ కష్టసుఖాలన్నీ పంచుకుని. పిల్లలతో నిన్ను కట్టేసుకున్న పెళ్ళాంకన్నా ముప్పైఏళ్ళ క్రితం చూసిన స్నేహితు డెక్కువ అనిపిస్తాడు. ఎందుకు? ఎంత ఆలోచించినా స్నేహబంధం నా కర్థం కాలేదు!" అన్నాడు పట్టాభి.

"స్నేహంలో స్వార్థం లేకపోవటంచేతనేమో?" అన్నాడు ప్రకాశం.

"స్నేహంలో స్వార్థం లేదంటే నేను ఒప్పుకోను. నా కేదన్నా అవసరంపడితే మొట్టమొదట స్నేహితులను అడిగి వాళ్ళవల్ల కాకపోతే ఇంకొకరిదగ్గరికి పోతాను" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"స్నేహితుడు సహాయ పడలేకపోతే నువ్వు అపార్థం చేసుకుంటావా?" అన్నాడు పట్టాభి.

"స్నేహితుడైనవాడు సహాయం చెయ్యగలిగుండీ చెయ్యలేదన్న ఆలోచన ఎట్లా తట్టుతుంది? తట్టితే స్నేహమేకాదు." అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"అందుచేత స్నేహానికిముఖ్యం స్వార్థం లేకపోవటంకాదు—స్వార్థాల మధ్య పరస్పర ఘర్షణ లేకపోవటం అయుండొచ్చు. ఏమంటావ్?" అన్నాడు పట్టాభి ప్రకాశంతో.

"అట్లా అయితే నేను స్నేహాన్ని ఎన్నడూ ఉపయోగించుకోలేదు. హామ్లెట్‌లో పొలోనియస్‌గాడు స్నేహాన్నీ డబ్బునూ గురించి చెప్పిన సలహా నాబుర్ర కెక్కిపోయింది. డబ్బు స్నేహాన్ని పాడు చేస్తుందని నమ్మి ఏనాడూ స్నేహితులను యాచించలేదు. అపని చేస్తే నేనింతకష్టాలు పడకపోదునేమో!" అన్నాడు ప్రకాశం.

అతనన్నమాటలు ఆ సందర్భంలో ఇరువైనాయేమో మరి. కాస్సేపు ఎవరూమాట్లాడలేదు. కాస్సేపుండి ప్రకాశమే. "నేను చేసినది తప్పుకాదేమోలే. ఈనాటి ప్రపంచంలో అన్నిటికన్నా డబ్బు శక్తిగలది. దానికి స్నేహానికి పోటీ పెట్టటం మంచిదికాదు." అన్నాడు.

"ఒరే. స్నేహానికి అన్యాయం చేస్తున్నావు!" అన్నాడు పట్టాభి.

"నువ్వూ కష్టాలు పడ్డవాడివే! నాకు ఏ స్నేహితుడు ఏ ఆపత్సమయంలో ఆదుకున్నాడో చెప్పు. నేనుకూడా నీ దారికే వస్తాను" అన్నాడు ప్రకాశం.

"ఏ స్నేహితులూ సహాయం చెయ్యకుండానే నాకు జరిగిందనుకున్నావుట్రా. ప్రకాశం! చాలాసార్లు చాలామంది సహాయపడ్డారు. ఇంకా యెక్కువగా సహాయపడలేదంటే అందుకు కారణం అశక్తతేననుకోవాలిగాని. వెంకటనారాయణన్నట్టు. స్నేహితులు సహాయం చెయ్యగలిగివుండీ కూడాచెయ్యలేదనుకోరాదు. అలా అనుకోవటం స్నేహపాత్రత కాదు."

"పట్టాభీ. నే నొక్కటి అడుగుతాను చెప్పు. నువ్వు సంసారంలో స్థిరపడ్డాక

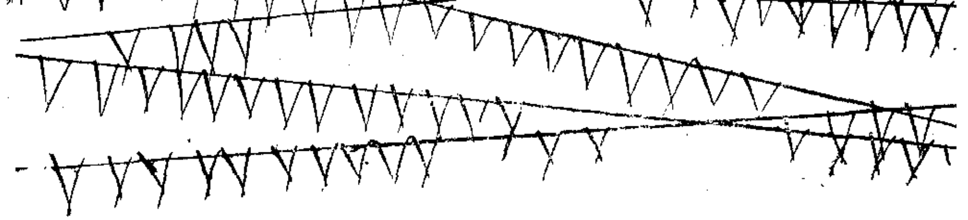

మంచి స్నేహితులను ఎంతమందిని సంపాదించావు?" అని అడిగాడు ప్రకాశం.

పట్టాభి కొంచెం ఆలోచించి. "ఎక్కువమంది లేరు. ఎందుకిలా అడిగావు?" అన్నాడు.

"కొద్దిమంది ఉన్నారనుకుందాం. నీకు స్నేహితుల ఆలోచన రాగానే వాళ్ళేనా జ్ఞాపకం వచ్చేది?"

"కాదు. చిన్నప్పటి స్నేహితులే జ్ఞాపకం వస్తారు."

"మనం స్నేహం చేసేశక్తి చిన్నతనంతో ఉన్నట్టుగా పెద్దయితే ఉండదు. బాగా ఆలోచించి చూడు. నాకీ ఇరవైఏళ్ళలో గాఢమైన స్నేహం ఒక్కటీ కూడాలేదు. ఇష్టమైనవాళ్లు దొరికారనుకో. నిజంగా మాయకుండా ఉన్నవి చిన్నప్పటి స్నేహాలే.... పెద్దయి సంసారాలు మీద పడ్డాక మనస్సులు పెళుసెక్కుతాయి. వాటికి స్వేచ్ఛ ఉండదు. జీవితం హరించేస్తుంది. పెళ్ళాలు హరించేస్తారు. ఈఒత్తిడిమధ్యచిన్ననాటిస్నేహాలు శాసిలైజయి చెక్కు చెదరకుండా నిలిచిపోయి. ఏళ్ళు గడిచినకొద్దీ అద్భుతంగా కనిపిస్తాయి. ముసలితనంలో పుట్టుకొచ్చే కామంలాగా. స్నేహపాత్రత మనలో తగ్గినకొద్ది చిన్ననాటి స్నేహాలను గురించి యావ—నోస్టాల్జియా—జాస్తి అవుతుంది. అది మనలోగాఢంగావుండబట్టే మనంనలుగురమూ ఇవాళఇక్కడకలిశాం. స్నేహంమీద ఒకవిధమైన కమ్యూనిజం నిర్మించవచ్చునంటే నేను నమ్మను - కమ్యూనిజంమీద స్నేహాలు నిర్మించ వచ్చునేమోగాని!" అన్నాడు ప్రకాశం.

వెంకటనారాయణలాగా ప్రకాశానికి తేలికగా మాట్లాడే అలవాటులేదు. మాట్లాడటం అతనికి శ్రమతో కూడినపని. అతని ప్రమాణాలనుబట్టి యిది పెద్ద సంభాషణ.

దీంతో తలనొచ్చినట్టయి నుదురు నొక్కుకున్నాడు.

"నువు బొత్తిగా సినిక్‌వై పోయావురా, ప్రకాశం: అయినా నిన్ను తప్పుపట్టను. నా స్థితేమిటంటే - ఇవాళ నాకు స్నేహంలో నమ్మకం పోయిందో యిక నమ్మేటందుకేమీ లేదు. నేను దాన్ని జీవితానికి గీటురాయిగా పెట్టుకున్నాననుకో. నేను నాపెళ్లాంతోనూ, కొడుకుతోనూ స్నేహం చేసుకున్నాకే మామధ్య యెటువంటి రిజర్వేషన్సూ లేవు. అది అలావుంచి, నాకుతగిలే ఏ మనిషయినా సరే, ముందు స్నేహపాత్రుడవునా కాదా అని ఆరాతీస్తా. నాకే స్నేహితుడు కానక్కర్లా, ఎవరికి స్నేహితుడైనా సరే చాలు. స్నేహపాత్రుడైనవాడి రాజకీయాలేవి, వాడి సోషల్ ఐడియాసెలాంటివి అని ఆరాతీస్తా. స్నేహితులు లేనివాళ్ళను గురించి కూడా యిలాగే ఆరాతీస్తా. చాలా ఇంటరెస్టింగ్ రిజల్ట్స్ కనిపిస్తున్నాయి. ఎప్పుడో బయట పెడతా. జీవితంలో డబ్బుకు శక్తి హెచ్చన్నావే. ఆ శక్తి అంటే మంచిధోరణులు కలిగించటంలా. అంతో ఇంతో స్నేహమే మనుష్లల్లో మంచితనం దక్కించి వుంచుతున్నది; డబ్బు ఖచ్చితంగా మనుష్లల్ని తినేస్తున్నది." అన్నాడు పట్టాభి.

ప్రకాశం విషాదంగా నవ్వి, "నేను జీవితంలో చెడ్డభాగమే చూస్తున్నానంటావు:... కావచ్చు. చెప్పానుగదా, నేను ఓడినవాణ్ణి!" అన్నాడు....

భోజనాలదగ్గిర వెంకటనారాయణ పురుషోత్తంతో, "మనం ప్రకాశం సంగతి కాస్త విచారించాలిరా. పెద్దసంసారం. చచ్చుజీతం. పిల్ల పెళ్ళికి ఎదిగొచ్చింది. కొడుకు చేతికంది రావటానికి కనీసం ఇంకా పది పదిహేనేళ్ళ పట్టేట్టుంది." అన్నాడు.

"ఐదిపంతులుకాదూ? ఎంత జీతం?" అన్నాడు పురుషోత్తం.

"నూటయాభై."

"కనీసం మూడొందలన్నా లేందీ ఈ రోజుల్లో— ఎవరయ్యా వడ్డనా? స్వీట్లు మళ్ళీ తీసుకురారా?" అన్నాడు పురుషోత్తం.

"అందరూ చందాలు వేస్తారా ఏమిటి? అలాటిపని చెయ్యకండి. ఆదశకూడా వచ్చినప్పుడు చూద్దాం." అన్నాడు ప్రకాశం.

"ఒరే, నువ్వు మాట్లాడకు, చందాలే వేస్తామో, ఏంచేస్తామో. చేసేది మేమూ! తెలిసిందా?" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"చందాలేమిటి కానీ.... ప్రకాశం సమస్య ప్రధానంగా డబ్బు సమస్యే" అన్నాడు పురుషోత్తం.

ప్రకాశం పట్టాభికేసి, "స్నేహం సమస్య కాదు. చూశావా?" అన్నట్టు నవ్వాడు. కాని ఆ నవ్వు పట్టాభి కర్థంకాలేదు.

"ఈగొడవ అయిపోనీ. ప్రకాశంసంగతి తప్పక ఆలోచిద్దాం," అన్నాడు పురుషోత్తం ఆత్మవిశ్వాసంతో.

6

తనుగొడవల్లో మునిగిపోయి వుండేవాళ్ళు యితరుల రహస్యాలను సులువుగా తెలుసుకోలేరు. అది అనుమానం మనుషులకే సాధ్యం. తన కూతురు లక్ష్మి ఏదో మానసిక వ్యధ పొందుతున్నట్టు నాగమ్మ విడిదిలోనే పసికట్టింది. పసికట్టిందేగాని, విషయమేమిటని కూతుర్ని అడగలేదు. "తండ్రి పోలిక! ఉత్త ఏడుపుగొట్టు! ఏ స్వల్పవిషయానికైనా లోలోపల కుమిలిపోతారు తండ్రి కూతుళ్ళు!" అనుకుంది.

ముహూర్తమప్పుడుకూడా నాగమ్మ లక్ష్మిని ఓ కంట కనిపెడుతూనే ఉంది. లక్ష్మి మొహాన ఏవిధమైన ఆనంద చ్ఛాయలూ లేవు. లక్ష్మి ఎవరికేసి చూస్తుందో దాన్నిబట్టి ఏమన్నా విషయం బయట పడుతుందేమోనని నాగమ్మ ఆలోచించింది. లక్ష్మి ఎవరికేసీ చూడలేదు—వధూవరులకేసి తప్ప. వరుడికి వీలయినంత దగ్గరలో తారట్లాడే వాసును లక్ష్మి చూస్తున్నదని నాగమ్మవంటి అనుమానం మనిషికికూడా తట్టలేదు. ఆడంగిరేకులవాడికింద ఎప్పుడో జమ కట్టేసింది. తనకు ఎవరిని గురించిగాని ఒక దృఢమైన భావం కలిగితే లోకమంతా అదే భావంలో ఉన్నదని ఆమెకొక భ్రమ ఉన్నది; ఆ భ్రమ ఎన్నిసార్లు అనర్థాలు తెచ్చిపెట్టినా దాన్ని ఆవిడ పట్టుకు వేళ్ళాడుతూనే ఉంది.

ఆఖరు చాన్సు నాగమ్మకు రిసెప్షనులో దొరికింది. ఈసారి లక్ష్మి ఒక మూల పాతుకుపోక అటూ ఇటూ స్వేచ్ఛగా తిరిగింది. చాలాసార్లు వాసు దృష్టిని ఆకర్షించ యత్నించింది. వాసు తనను తప్పించుకు తిరుగుతున్నాడని నమ్మకంగా తెలుసుకున్నాక తల్లిపక్కన కూచుని మరికదల్లేదు. నాగమ్మకు కూతురి మనస్థితి అర్థం కాలేదు. రహస్యం బయట పడలేదు.

రిసెప్షనులో ఒక తమిళ గాయకుడు పాడాడు. దాదాపు ఎవరూ వినలేదు.

స్నేహితులైన పట్టాభి, వెంకటనారాయణ, ప్రకాశం, పట్టాభి కొడుకు వెంకట్రావూ, అతని మిత్రులూ ఒకచోట కూచున్నారు. వాళ్ళు సంగీతంవిన్నారోలేదో గాని సంగీతంగురించి మాట్లాడుకున్నారు.

"తెలుగు కృతులు ఈ అరవ్వాళ్ళు పాడుతుంటే వినలేం," అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"కృతులుమాటకేం గానీండి: కర్నాటక సంప్రదాయం అరవ్వాళ్లకి పట్టుబడలేదు." అన్నాడు వెంకట్రావు.

"నీ కీ అరవపాట నచ్చుతుందిటోయ్" అన్నాడు ప్రకాశం.

"బాగా నచ్చుతుంది. ఈ పాడే ఆయన చూడండి. పెద్ద పేరున్నవాడు కాడు కాని రాగం యెంత ముచ్చటగా అంటున్నాడో

● వినాయక చవితిరోజున ఒకడు మట్టితో విన్నాయకుడి బొమ్మ తయారు చేశాడు, వాడి స్నేహితుడొకడు వచ్చి "ఏడ్చినట్టుంది. నేను దీని బాబులాంటి బొమ్మ తయారు చెయ్యగలను" అన్నాడు.

"చెయ్యి చూద్దాం" అన్నాడు మొదటివాడు.

రెండోవాడు శివలింగం తయారుచేసి పెట్టాడు.

— ఏ. వి. యస్.

చూడండి. ఈపాట పాడగలవాళ్ళు యీ పట్నంలో కనీసం రెండువేలమంది వుంటారని నానమ్మకం. అందరూ పాటకచ్చేరీలు చెయ్యరు కొందరుగుమాస్తాలుగావున్నారు." అన్నాడు వెంకట్రావు.

"వీళ్ళకి రాగమూ, తాళమూ వున్నాయి, గాని భావం తక్కువ. ఈ కర్నాటక సంగీతాన్ని చివరకు అరవ్వాళ్ళే ఖూనీచేసేస్తారు చూస్తూండు." అన్నాడు వెంకట్రావు పక్కన కూచున్న మిత్రుడొకడు.

"భావం ఏమోగాని పాటలో సుఖంకోసం ప్రయత్నిస్తే బాగుణ్ణు. వీళ్ళకి సుఖమైన పాటలో నమ్మకంలేదు." అన్నాడింకో మిత్రుడు.

"మీనాన్నపక్కన కూచున్న అబ్బాయెవరే?" అన్నది నాగమ్మ లక్ష్మితో.

"ఏమో నాకు తెలీదు." అని కసిరించి లక్ష్మి. ఆకోపం తల్లిమీద కాదు. వాసుమీద.

నాగమ్మ ఓడిపోయింది. ఇసకు తిరిగి వచ్చినాక ఆమె కూతుర్ని, "ఎందుకే అట్లా ఉన్నావూ?" అని లాలూచీగా అడిగింది.

లక్ష్మి చాలాసేపు ఏమీ లేదని దబాయించి, చివరకు, "వాసుకెందుకో నామీద కోపం వచ్చింది....రైల్లోకూడా సరిగానే ఉన్నాడు. రైలు దిగినప్పణ్ణుంచీ నాకేసి చూడు. పలకరించినాపలకడు." అన్నది ఏడవటం తరవాయిగా.

"ఇంతేకదా?" అన్నది నాగమ్మ. లక్ష్మి చెప్పనిది ఆమె కర్థమైపోయింది.

వీలు చిక్కగానే నాగమ్మ తన మొగుడితో, "మీ కూతురుకి ఉన్నట్టుండి ప్రేమపుట్టుకొచ్చిందండోయ్—వెంకటనారాయణ గారబ్బాయి వాసుమీద!....సంబంధం దొరికిపోయింది. తాంబూలాలు పుచ్చుకోవటమే తరవాయి" అన్నది. ఆవిడ వాసును చూసినప్పుడు ఒక చిన్న "టిక్" పెట్టి ఉంచింది. లక్ష్మితో అతను స్నేహంగా ఉండటంచూసి ఇంకో "టిక్" కలిపింది. కాని తరవాత వాసు లక్ష్మి విషయం ఏమీ పట్టించుకోకపోవటంచూసి, "అడారివెధవ!" అనుకుని టిక్కులుతుడిపేసుకుంది. వాళ్ళిద్దరి మధ్యా చిన్న ప్రణయ కలహం ఏదో వచ్చింది. ఎండుగడ్డి మంట. క్షణంలో అదే చల్లారుతుంది. వెంకటనారాయణ చూస్తు చూస్తూ తమను కట్నం అడుగుతాడా? ఇద్దరికీ ముడిపెట్టేస్తే ఒక పెద్ద బెడద తీరిపోతుంది. ఈ పెళ్ళి వేడిలోనే ఆ పెళ్ళి కూడా ఖరారు కావడం మంచిది.

ప్రకాశం నాగమ్మ చెప్పినమాట విని కొద్దిగా ఆశ్చర్యపడ్డాడు. తన స్నేహితుల కొడుకులలో వాసుకన్న వెంకట్రావు ఎన్నోరెట్లు యోగ్యుడుగా కనిపించాడాయనకు. వాసు గురించి ఆయనకు ఏ అభిప్రాయమూ కలగలేదు. అటువంటి నిరాకారులైన యువకులు ప్రపంచంలో కొల్లలు. అయినా లక్ష్మి వాణ్ణే చేసుకుంటానంటే చేసుకోని.

ప్రకాశం లక్ష్మిని ఇవతలికి పిలిచి, "వాసును చేసుకోవాలని ఉందిటే?....ఉంటే చెప్పు. వెంకటనారాయణ నడిగి ఔననో, కాదనో అనిపిస్తా. ఏదో ఒకటి తేలిపోతే మంచిది....మాట్లాడవేం? అక్కర్లేకపోతే చెప్పెయ్యి." అన్నాడు.

లక్ష్మి తలవంచుకుని బలవంతాన, "అడుగు." అన్నది.

ప్రకాశం కొంచెం సంకోచించి. "పట్టాభి కొడుకును వెంకట్రావును చూశావా?" అన్నాడు.

చూశానన్నట్టు లక్ష్మి తల ఆడించింది.

"వాడు నీకు నచ్చలా? వాసుగాడికన్న వెంకట్రావు అన్నివిధాలా మెరుగేమో? పట్టాభి నిన్ను వాడికి చేసుకుంటాడని నమ్మకంలేదనుకో. వెంకట్రావుకు పదివేల కట్నంతో పిల్లనిస్తారు. అయినా అడగటానికేం? వాణ్ణికూడా అడగమన్నావా?"

వద్దని లక్ష్మి తల తిప్పింది.

ప్రకాశం ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆడవాళ్ళ బుద్ధి తలకిందులుగా నడుస్తుందని ఆయనకు ఏనాడో తెలుసు. లక్ష్మికి వాసుతో వున్న స్నేహం వెంకట్రావుతో లేదన్న సంగతి తెలీదు. మనుషులు అర్థంకాకపోవటానికి కారణాలుంటాయి మరి.

"ఏంరా, వెంకటనారాయణా? మా లక్ష్మి మీవాసును స్వయంవరం చేసుకున్నట్టుందేమిటి? వాడి పెళ్ళివిషయం ఏమిటనుకుంటున్నారు?" అని ప్రకాశం అడిగాడు.

"వాడప్పుడే పెళ్ళిచేసుకోనంటున్నాడే? నాసంగతి తెలుసుగా నీకూ! వాడి ఇష్టం. నేను వాడి పెళ్ళివిషయంలో ఏమీ జోక్యం కలిగించుకోను. సలహా అడిగితేమాత్రం చెబుతాను. వాడిపెళ్ళి అనుకొని నానాదేశపు రాజకుమార్తెల పటాలు తెప్పించేటప్పుడు మీఅమ్మాయి పటంకూడా పంపుదువుగాని" అంటూ వెంకటనారాయణ వేళాకోళం కిందికి దింపాడు.

"పెళ్ళిమాట దేవుడెరుగు. లక్ష్మిని చేసుకోవాలన్న ఉద్దేశం మీవాడికి అసలున్నదీ లేనిదీ కనుక్కో. మా అమ్మాయికి ప్రపంచ జ్ఞానంలేదు. అది కలలుకంటూన్న పక్షంలో ఆ కలలు భోగొట్టేభారం నామీదా, మా ఆవిడమీదా ఉంటుంది గదా." అన్నాడు ప్రకాశం.

"దానికేం భాగ్యం? కనుక్కుందాంతే!" అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

ఆయన ప్రకాశం మనోనైర్మల్యాన్ని శంకించలేదుగాని, వాసును చూడగానే లక్ష్మికే దురాశ కలిగిందో, లేకవాళ్ళమ్మే ఆపిల్లకు దురాశ కలిగించిందో అనుకున్నాడు. వాసు లక్ష్మివంటి పిల్లను చేసుకోడని ఆయనకు దాదాపు రూఢిగానే తెలుసు. వాడికి బాగా చదువుకున్నవాళ్ళూ, ఫాషన్లు తెలిసినవాళ్లూ, కాస్త మాటకారితనం గలవాళ్ళూ ఇష్టం. లక్ష్మి పాతకాలపుది.

● ఇరవయ్యేళ్ళుగా కాపరం చేస్తూ మా ఆయన్ని యింతవరకు అర్థం చేసుకోలేకపోయాను'' అన్నదొకావిడ.

''మీవారికేం పనేమిటి?'' అని అడిగింది ఇంకొకావిడ.

''యూనివర్శిటీలో న్యూక్లియర్ ఫిజిక్సు ప్రొఫెసరు''

"ప్రకాశం కూతురు లక్ష్మి అంటే నీ కిష్టమేనుట్రా? నిన్ను చేసుకోవాలని ఆ పిల్ల కున్నట్టు ప్రకాశం చెబుతాడేమిటి? ఇష్టమైతే చెప్పు పెళ్ళిచేసేస్తాం." అన్నాడు వెంకట నారాయణ వాసుతో.

వాసు ఆముదం తాగిన మొహం పెట్టి "దాని మొహం! నేను లక్ష్మిని చేసుకుంటా నని నువ్వెట్లా అనుకున్నావు నాన్నా. కాస్త ఎంటర్‌టెయిన్ చేసేసరికి ఆ పిచ్చిది లవ్‌లో పడ్డట్టుంది", అన్నాడు.

ఈ శుభవార్త అంచెలమీద తనకు అంద గానే లక్ష్మి కుళ్ళి కుళ్ళి ఏడిచింది.

"ఇంటి కెళ్ళిందాకా కాస్త ఊరుకోవే!" అని తల్లి చివాట్లు పెట్టింది....

పెళ్ళి హడావిడి తగ్గగానే విడిది ఖాళీ అయింది.

"మీరు నాలుగురోజులుండిమరీ వెళ్ళండి. ఇప్పుడు మా ఇల్లు ఖాళీయేగదా. హాయిగా ఉండవచ్చు." అని పురుషోత్తం తన చిన్న నాటి స్నేహితులనూ, వాళ్ళ కుటుంబాలను ఆహ్వానించాడు.

"దుష్ట చతుష్టయం" భార్యలు ఒకరి నొకరు తెలుసుకోవటానికి మంచి అవకాశం దొరికింది. వాళ్ళు ఒకరికొకరు కొంచెంకూడా నచ్చలేదు. ఈసంగతి తమ భర్తలకు విడి విడిగా తామే చెప్పుతున్నారు. మగవాళ్ళు తమ పెళ్ళాలు రహస్యంగా చెప్పినమాటలు కలబోసుకున్నారు.

"ఆడవాళ్ళ మధ్య సహజ శత్రుత్వం ఏదో ఉందట్రా! అందరూ కలసి మందల్లో ఉంటున్న కాలంలో కుటుంబాలను విభజించి ఊళ్ళగొట్టినది ఆడవాళ్ళే అయిఉంటారు. పెళ్ళిళ్లూ, కుటుంబాలూ, అవిభక్త కుటుంబా లనుంచి విభక్త కుటుంబాలూ—ఇటువంటి ఏర్పాట్లన్నిటికీ ఆడవాళ్ళే మూలకారణం కావచ్చు." అన్నాడు వెంకటనారాయణ.

"పూర్వకాలపు సమాజాలు ఛీలిపోయి నప్పుడు ఒక్కొక్క జట్టుకు ఆడది నాయ కురాలట. ఆవిడపేరే ఆజట్టంతా పెట్టుకునే దిట. అందుచేత నువ్వన్నదినిజమేకావచ్చు" అన్నాడు పట్టాభి.

"ఎప్పుడో జరిగిన దానిమాట చెబుతా రేమిటి? ఈనాడు చూడరాదూ? మొగు ళ్ళనుబట్టి మారుతున్న ఆడవాళ్ళు చాలా తక్కువ. మనమంతా పెళ్ళాలనుబట్టి మారిన వాళ్ళమే." అన్నాడు పురుషోత్తం.

ఆయన తన భార్యతో మాటవరసగా, "పాపం ప్రకాశం నూటయాభై రూపాయల మీద అయిదుగురు పిల్లలతో ఈదుకొస్తు న్నాట్ట." అన్నాడు.

"నూటయాభై రూపాయలొస్తుంటే తీపు రమా? ఆయన పెళ్లాం గవర్నరు చెల్లెలు చేసే ఆలోచనలకి తక్కువ చెయ్యదే!" అన్నది పురుషోత్తం భార్య.

వధూవరుల నిమిత్తం ఒక ఎక్స్‌కర్షన్ యేర్పాటు చేశారు. వాళ్ళు చిన్నకారులో మహాబలిపురానికీ, తరవాత కంచికి వెళ్ళి ఇంటికి తిరిగి వచ్చేటట్టు యేర్పాటయింది. వాళ్ళ వెనగ్గా మూడుకార్లలో పురుషోత్తం కుటుంబమూ, అతని స్నేహితుల కుటుం బాలూ బయలుదేరాయి. వాన్‌లో సామాన్లూ, వంటపాత్రలూ వచ్చాయి.

పక్షితీర్థంనుంచి దిగి వచ్చేటప్పుడు "అసలు పెళ్ళికన్న ఈ ప్రోగ్రాంబాగున్న ట్టుందేమిట్రా?"అన్నాడు వెంకటనారాయణ ప్రకాశంతో.

"నే నన్న మాట ఏమయింది?" అన్నాడు ప్రకాశం.

వెంకటనారాయణకు ప్రకాశం ప్రశ్న చప్పున అర్థంకాలేదు.

"ఓ అదా? వాసును కదిలించా. నేను నీతో ముందే అన్నానే. వాడికి పెళ్ళిఆలో చన ఏకోశానాలేదు. మీఅమ్మాయిని అంత సెంటిమెంటల్‌గాఉండవద్దని చెప్పు."అన్నా డాయన.

"చెబుతాలే!" అన్నాడు ప్రకాశం.

7

"ఇంకమేం పోతామట్రా? రెండురోజుల్లో తిరిగొస్తామని చెప్పాం. నాలుగు రోజుల కన్నా పోకపోతే ఎట్లా? పిల్లల్ని ఎవరి మీదో వదిలొచ్చాం." అన్నాడు ప్రకాశం.

"నీకూతురి పెళ్ళి భోజన మెప్పుడోయ్ మామా" అని పట్టాభి అడిగాడు.

అవకాశం చూసుకుని ప్రకాశం పట్టాభి తో తన కూతురు వాసును చేసుకుంటానన్న అభిప్రాయం ప్రకటించటమూ, వాసుకు అటువంటి అభిప్రాయం లేకపోవటమూ చెప్పాడు.

"అది వాసును చాలాఏళ్ళుగా ఎరుగునా ఏం?" అన్నాడు పట్టాభి.

"లేదురా. ఒక్కరోజువాళ్ళింటోవున్నాం. వాసూ దాన్ని కబుర్లుచెప్పి ఎంటర్టెయిన్ చేసినట్టుంది."

"దాని మొహంలే. నీకు దగ్గరలో అయిన సంబంధం లేకపోతే మావాడికి చేసుకుంటాను. పెళ్ళి తేలికలో చేసేస్తాం. నువ్వూ లక్షాధికారివికావు. నేనూ కాను." అన్నాడు పట్టాభి.

"మీవాణ్ణి అడగొద్దూ?" అన్నాడు ప్రకాశం.

"మావాడి సంగతి నాకు తెలీదుట్రా? వాడు ఒప్పుకుంటాడు. మాటవరసగాఅడుగు తానసుకో, వాడొప్పుకుంటాడు. నీకు సందేహం అక్కర్లేదు."

"సరే, నేనువెళ్ళి ఉత్తరం రాస్తాలే." అన్నాడు ప్రకాశం.

ఇంటికి చేరుకున్నాక ప్రకాశం లక్ష్మితో వెంకట్రావు విషయం చెప్పాడు.

"వాను లోఫరు. వెంకట్రావు ప్రయోజకుడు. ఏ ఒక్క విషయంలోనూ వాళ్ళని పోల్చటానికి లేదు. పట్టాభి చిన్ననాటి అభిమానం కొద్దీ ఈపెళ్ళికి ఒప్పుకున్నాడుగాని మరెవ్వడూ ఒప్పుకోడు. ఈ ఇరవై ఏళ్ళలో నాకు అదృష్టమంటూ ఎదురయింది యిప్పుడే!" అని కూతురికి చెప్పాడు.

"నీకూ అమ్మకూ ఇష్టమైతేచెయ్యండి." అన్నది లక్ష్మి. తనకిష్టమేనని అపిల్ల తన నోటిమీదుగా అననేలేదు.

లక్ష్మికీ వెంకట్రావుకూ పెళ్ళి జరిగింది. లక్ష్మి మనసులో ఆనందం ఏమీలేదు. ఏదో దూరవుగొంతు "ఈ రహస్యం ఎవరితోనూ చెప్పవుగదూ?" అని తలలో మెదులుతూనే ఉంది.

వెంకట్రావు యోగ్యుడూ, ప్రయోజకుడూ, అందగాడుకావచ్చు. కాని అతనిలో లక్ష్మికి రొమాన్స్ ఏమీలేదు. అతను లక్ష్మికి కోరి తెచ్చుకున్న మొగుడుకాడు. సులువుగా దొరికినవాడు. అతనెంతో వీధుల్లోకొల్లే వందలాది యువకులూ అంతే ఆమె ప్రాణానికి. వాళ్ళలో వెంకట్రావుకున్న అందమైన వాళ్ళూ, ఇంకా పెద్దఉద్యోగాలు చేస్తున్నవారూ ఉండరా? వాళ్ళకు ఇతను తీసికట్టే!

వెంకట్రావుతో సంసారం చెయ్యటం ఆరంభించిన తరవాత అతనికి ఆమె జీవితంలో ఒక ప్రత్యేకస్థానం లభిస్తుంది. పరిస్థితుల ప్రోద్బలంచేత ఆమె అతని కష్టసుఖాలు పంచుకోవటం జరుగుతుంది. రైల్లో కొద్ది గంటలసేపు కలిసిన వాళ్ళమధ్యకూడా ఏదో అనుబంధం ఏర్పడుతుంది. అందులో ఏమీలేదు. బతికున్నన్నాళ్లూ లక్ష్మి వెంకట్రావును ఇతరులతో పోల్చి అతనిలో లేని సుగుణాలను ఇతరులలో చూస్తూనే ఉంటుంది.

లక్ష్మి అంతగా మంచి సాహిత్యం చదివినది కాకపోవటంవల్లా తల్లి ప్రభావానికి మాత్రమే గురికావటంవల్లా, ప్రణయమూ ప్రేమా అనేవి పునాదిగా లేనిపెళ్ళి చేసుకోవటంవల్లా తన తల్లి రెండు దశాబ్దాల క్రితం తొక్కిన మార్గాన్నే తానూ అడుగు పెట్టింది. దేశంలో లక్షోప లక్షలుగా ఆడపిల్లలు ఇదే పద్ధతిలో సంసారంలో అడుగు పెడుతున్నారు గనక లక్ష్మితో ప్రత్యేకత ఏమీలేదు. □□■

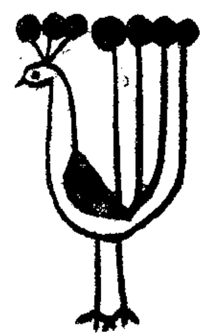

వేణు—గానలోలుడు

అందరికీ గొంతు చిన్నతనంలో సన్నగా వుంటుంది. పెద్దవుతున్న కొద్దీ మొద్దుబారి, "బాస్" అధికమౌతూవుంటుంది. కాని, కొందరికి వయసు హెచ్చుతున్నా "బాస్" హెచ్చదు. పైపెచ్చు మరీ సన్నబడడం కూడా కద్దు. ఈ కొందరి జాబితాలోకే చేరతారు మన వేణు.

వీరు సంగీతకారులే కాక, గాయకులు కూడా. వేణుగారి శారీరం వేణు నాదంలా, వెన్నలా మృదువుగా, వెన్నెలలా హాయిగా వుంటుంది. కలకంఠులతో వీరు ద్వంద్వగీతి పాడితే, ఏ గొంతు ఎవరిదో తేలికగా పోల్చుకోగలగడం తేలికైన పనిగాదు. "దీక్ష" చిత్రంలో కుర్రాడైన "గోపీ"కి గొంతిచ్చి పాడినది వీరే. ఎంతచక్కగా "మాచ్" అయిందో మనమందరం యెరుగుదుం. 'ఏమౌతుందో' "మనుషులంటే వీళ్ళేనా" పాటలలోని వీరి సుతి మెత్తని గాత్ర మాధుర్యాన్ని మరువగలమా? గొంతువలెనే, వీరి హృదయంకూడా మృదువైనది.

వీరి హాబీలలో ముఖ్యమైనది ఇంగ్లీషు, హిందీ చిత్రాలుచూడ్డం, నౌషద్ సంగీతం యిస్తే చాలు, ప్రథమశ్రేణికి చెందిన చెత్త చిత్రమైనా సరే చూసి ఆనందించి మరీ చక్కా వస్తారు. మరో ముఖ్యమైన హాబీ 'పియానో' వాయించుకోవడం. పియానో అంటే పిచ్చి. వేణు వివిధ వాద్యప్రవీణులు. హార్మోనియం, పియానో, సితార్, గితార్, దిల్‌రుదా, మేండొలిన్, ఎకార్డియన్, ఫ్లూట్, చెల్లో, వుడోఫోన్, జలతరంగిణి, హేమండ్ అర్గన్ అదిగాగల పదిపదిహేనువాయిద్యాల్లో ప్రావీణ్యం సంపాయించారు. హార్మోనియాన్ని మాష్టర్ చేశారు. వీరి హర్మోనియం వాయిద్యంలో జిలుగుల రవ్వలు తులుకుతూ పలుకుతాయి, కనకనే పాటలకి వరసలు కూర్చేటప్పుడు, పాటలలోని మాటలలోని అక్షరానికి అక్షరానికి మధ్య

పి. బి. శ్రీనివాస్